

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2006:96
ISSN 1404-0891

Frizon för ungdomar?

En studie av ett ungdomsrum på folkbibliotek

PETER LINDERSON

HÖGSKOLAN I BORÅS

© Peter Linderson

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel	Frizon för ungdomar? - En studie av ett ungdomsrum på folkbibliotek
Engelsk titel	A Free zone for young people? - A study of a room in the public library for young people
Kollegium	3
Författare	Peter Linderson
Handledare	Anna Lundh/Göte Edström
Färdigställt	2006
Abstract	<p>This Master's thesis concerns the question why a public library establishes a special room for young people and how the young people can influence the activities. I have made interviews with two librarians and four teenagers from a reference group. I have also made an observation of the room. The most important theories are Pierre Bourdieu's theory of symbolic capital and Mats Lieberg's theory of free zones. The method used is a qualitative study. The answers from the interviews are analysed according to different categories. The results show that young people have a special taste which is shown in the room for young people and that efforts to make young people involved in the planning of activities are very important.</p>
Nyckelord	ungdomsrum, referensgrupp, frizon, smak, bibliotek, ungdomar

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Problembakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Definitioner.....	3
1.4 Disposition.....	3
2. Tidigare forskning och litteraturgenomgång	4
2.1 Studier kring ungdomar i allmänhet	4
2.1.1 Ungdomsbegreppet	4
2.1.2 Ungdomar som problem?	5
2.2 Undersökningar om ungdomar och bibliotek	7
2.3 Historisk utveckling avseende ungdomsrum och ungdomsverksamhet på bibliotek	9
2.4 Ungdomars medievanor och statistik	12
2.5 Populärkultur	14
2.6 Sammanfattning av tidigare forskning	16
3. Teori.....	18
3.1 Symboliskt kapital	18
3.2 Frizoner	19
3.3 Offentliga rum	20
3.4 Territorialitet	21
4. Metod	23
4.1 Val av metod	23
4.2 Urval av informanter	24
4.3 Genomförande av intervjuerna.....	25
4.4 Observation av ungdomsrummet	26
4.5 Redovisning och analysförfarande.....	26
4.6 Litteratur och litteratursökning	27
4.7 Presentation av mitt undersökningsobjekt	27
5. Redovisning av intervjuer och observation av ungdomsrummet	29
5.1 Skapandet av ungdomsrummet	29
5.2 Varför ett ungdomsrum?	30
5.3 Vem vänder sig rummet till?.....	31
5.3.1 Utbudet i ungdomsrummet	32
5.3.2 Utestängs vissa från att använda rummet?	32
5.4 Referensgruppen	33
5.5 Vidareutveckling av verksamheten	34
5.6 Ungdomsrummets inredning	35
5.7 Utbud och besökare.....	35
6. Analys och diskussion	38
6.1 Bibliotekets motiv för att inreda ett rum för ungdomar	38
6.1.1 Biblioteket som mötesplats	40
6.1.2 Utformningen av ungdomsrummet	41
6.2 Ungdomarnas möjligheter att påverka	43
6.3 Bibliotekariernas syn på ungdomars smak	46

7. Avslutande reflektioner.....	50
8. Frågor för vidare forskning.....	53
9. Sammanfattning	54
10. Käll- och litteraturförteckning	56
Bilaga 1: Intervjumall – ungdomar	59
Bilaga 2: Intervjumall – bibliotekarier	61

1. Inledning

Ungdomsverksamhet på bibliotek har traditionellt sett varit inordnad under en delad barn- och ungdomsavdelning eller som en ungdomshylla på biblioteket. Detta håller delvis på att förändras. I dagens samhälle är det mycket som pockar på ungdomars uppmärksamhet och det finns tecken som tyder på att ungdomar hellre gör något annat än att gå till biblioteket. För att locka nya ungdomar eller för att få dem som besöker biblioteket kontinuerligt att stanna kvar, så måste man finna sätt att få båda grupperna att vilja stanna kvar på biblioteket. *Bibliotekslagen* stadgar dessutom att man skall satsa speciellt på ungdomar.¹ Ett sätt kan vara att skapa ett ungdomsrum. Det finns även andra sätt, som t.ex. Medborgarplatsens ungdomsbibliotek i Stockholm, som vänder sig till ungdomar 13-19 år. Dieselverkstaden i Nacka är ett annat exempel. Genom att se närmare på hur dessa riktade satsningar har beskrivits, vill jag få ökad insikt om hur man kan uforma verksamhet för ungdomar. Jag kommer därefter i min undersökning att studera ett specifikt projekt med ungdomsrum på bibliotek. Genom min studie vill jag försöka skapa en djupare förståelse för vad det kan innebära att biblioteket avgränsar ett utrymme för ungdomar. Detta exempel kan kanske sedan ligga till grund för hur man skall göra för att utveckla ungdomsrum eller ungdomsverksamhet på andra bibliotek.

1.1 Problembakgrund

Jag bestämde mig för att min magisteruppsats skulle behandla ungdomars aktiviteter, antingen med fokus på deras biblioteksanvändning eller på deras medievanor. Valet föll så småningom på varför man har valt att avgränsa ett speciellt utrymme som är riktat mot ungdomar på biblioteket. I fortsättningen är det folkbibliotek som avses när jag använder benämningen bibliotek.

Efter att ha besökt ett särskilt ungdomsrum, blev jag intresserad av att se närmare på just ungdomsavdelningar och ungdomsrum. Hur kan det komma sig att bibliotek väljer att ha speciella rum för ungdomar? Många frågor väcktes och det är där min undersökning tar sin början. Denna undersökning har relevans för inriktningen av utbildningen inom t.ex. biblioteks- och informationsvetenskap, genom att frågor om ungdomars behov uppmärksammas.

Efter att ha satt mig in något i ämnet har jag förstått att ungdomar anses vara en komplex grupp på biblioteken. Enligt exempelvis Kulturbarmetern, som är Kulturrådets återkommande rapport om svenska folkets kulturvanor, utgörs de flitigaste biblioteksbesökarna av pojkar och flickor mellan 9-14 år, kvinnor mellan 15-24 år och studerande.² Således är den grupp som jag valt att fokusera på en viktig användargrupp för biblioteken.

Samtidigt talar många undersökningar om ungdomar, som en grupp som inte använder biblioteket så mycket. I magisteruppsatsen *På gränsen – en undersökning av ungdomsverksamhet på Skara stifts- och landsbibliotek* av Ann-Louise Ottosson talar

¹ <http://www.notisum.se/mp/sls/lag/19961596.HTM> [2005-10-23]

² Kulturbarmetern 2002, s. 50.

hon om ”biblioteksdropping”, vilket är ett fenomen som innebär att ungdomar gör betydligt färre besök på bibliotek än när de var barn.³

Andra undersökningar talar om ungdomar som en bortglömd användargrupp på biblioteken. Ungdomar är en grupp som befinner sig i ett stadium mellan barn och vuxna och som därmed har specifika behov, vilka biblioteken inte alltid är så bra på att tillgodose. Bibliotekarierna saknar kunskap om ungdomskulturen och väljer i stället att se dem som en problemgrupp.⁴ Som exempel på denna ”konflikt” mellan ungdomar och bibliotek kan nämnas att ett flertal bibliotek har spärrat populära chattprogram och communities just för att de är för populära. Susanne Dahlkvist berättar i sin magisteruppsats *Att arbeta för ungdomar på folkbibliotek. Hur visar sig bibliotekariens synsätt och kunskaper?* om ett bibliotek där man spärrat Lunarstorm för att ungdomarna tog upp alla bibliotekets datorer vid användningen av det.⁵

Åse Hedemark och Jenny Hedman talar vidare i magisteruppsatsen *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter* om den negativa bild av ungdomar som ofta framställs i samband med bibliotek. De beskrivs som stökiga, de kommer i stora gäng, de stjälar ur bibliotekets samlingar, de sitter och tar upp datorerna när andra behöver använda dem och de tittar på porr på datorerna. Överhuvudtaget är det mestadels i negativa ordalag som ungdomar skildras.⁶

Genom denna motsägelsefulla syn på ungdomar och genom att inte vara tillmötesgående för de krav som ungdomarna har, är det kanske inte så konstigt att många ungdomar inte känner sig hemma på biblioteket. De kanske känner att biblioteket inte har något att locka med som kan få dem att använda det i andra syften än enbart studier. Det är mot denna bakgrund som jag vill undersöka vad biblioteket har gjort för att utforma verksamhet som är anpassad för ungdomar. Min uppfattning är att biblioteket kan spela en stor roll för ungdomar och det kan vara ett positivt alternativ till allt annat som konkurrerar om deras uppmärksamhet i tillvaron.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att skapa en djupare förståelse för vad det kan innebära att avgränsa ett specifikt rum för en speciell användargrupp, i detta fall ungdomar. Jag vill även tydliggöra bibliotekariers syn på ungdomar och hur ungdomarna påverkas av denna satsning. Det bibliotek som jag tänkte undersöka är ett stadsbibliotek i en mellanstor svensk stad, som har en utvecklad ungdomsverksamhet i form av ett ungdomsrum. Tillvägagångssättet kommer att diskuteras närmare under metod. Uppsatsen utgår från följande frågeställningar:

- 1) Vad motiverar ett bibliotek att avgränsa ett fysiskt utrymme för ungdomar?
- 2) Vilka möjligheter har ungdomarna att påverka verksamheten?
- 3) Hur tolkas ungdomars smak i ungdomsrummet?

³ Ottosson, Ann-Louise 1996. *På gränsen – en undersökning av ungdomsverksamhet på Skara stifts- och landsbibliotek*, s. 5-6.

⁴ Dahlkvist, Susanne 2003. *Att arbeta för ungdomar på folkbibliotek*, s. 6-7.

⁵ Ibid., s. 29.

⁶ Hedemark, Åse och Hedman, Jenny 2002. *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter*, s. 25-26.

För att kunna besvara min första frågeställning kommer jag att genomföra intervjuer med bibliotekspersonal för att få en uppfattning om hur man diskuterat vid utformandet av rummet. Min andra frågeställning hoppas jag kunna besvara genom intervjuer med ungdomar i en referensgrupp, som är knuten till biblioteket. Denna referensgrupp har ett visst inflytande på verksamheten som jag skall studera, varför deras synpunkter blir intressanta att ta del av. Den sista frågeställningen besvaras huvudsakligen genom mina tolkningar av det empiriska materialet.

1.3 Definitioner

Ungdomsrum: Med ungdomsrum menar jag ett utrymme i biblioteket som är särskilt avsett för ungdomsverksamhet.

Referensgrupp: Med detta begrepp avser jag i denna uppsats en grupp av ungdomar samt en bibliotekarie, som tillsammans arbetar med frågor som ungdomar är intresserade av. Det är en grupp som träffas regelbundet för att tillsammans diskutera aktiviteter för ungdomar på biblioteket. Det nämns också en tidigare referensgrupp som numera är upplöst och som hade inflytande över verksamheten när ungdomsrummet skapades.

1.4 Disposition

Här följer en kort sammanfattning av uppsatsens disposition.

I kapitel ett finns inledning med problembakgrund, syfte och frågeställningar.

I kapitel två, som är indelat i olika avsnitt, redovisas tidigare forskning.

I kapitel tre finns teoriavsnittet som innefattar de två teorier jag valt för min uppsats, dels Mats Liebergs teorier om frizoner och dels Pierre Bourdieaus teorier om smak.

Kapitel fyra innehåller beskrivning av den metod jag använt vid min undersökning.

Redovisning av intervjuer följer i kapitel fem. Kapitel sex innehåller analys och diskussion. Kapitel sju består av avslutande reflektioner, i kapitel åtta finns frågor för vidare forskning och sammanfattning följer i kapitel nio.

2. Tidigare forskning och litteraturgenomgång

I detta avsnitt följer en redovisning av den litteratur som jag funnit relevant för min undersökning. Litteraturen beskriver ungdomar ur olika aspekter, såsom undersökningar om ungdomar och bibliotek, ungdomars medievanor och historisk utveckling avseende ungdomsverksamhet på bibliotek. Slutligen så följer ett avsnitt om populärkultur, som är relevant, eftersom populärkultur är så förknippat med ungdomar.

2.1 Studier kring ungdomar i allmänhet

Jag har valt att belysa studier av ungdomar enligt följande uppdelning:

- Ungdomsbegreppet
- Ungdomar som problem?

Materialet som jag tagit del av är från forskare som har studerat ungdomar från olika utgångspunkter.

2.1.1 Ungdomsbegreppet

Mats Lieberg skriver i boken *Att ta staden i besittning*, att ordet ungdom har två olika betydelser. Man kan använda det för att beteckna en fas i varje människas liv. Ungdom kan också beskriva en grupp i samhället, som har bestämda sociala egenskaper.⁷ Historiskt sett har ungdomsbegreppet skiftat mellan olika samhällsklasser samt även påverkats av förhållanden av kulturell, ekonomisk och familjerättslig art. Begrepp som förekommer i diskussionen är: de unga, tonår, pubertet, adolescens, ungdomlig, ungdomlighet men behöver nödvändigtvis inte betyda samma sak.⁸ I det förindustriella samhället fanns begreppet knappast. Man blev vuxen direkt efter barndomen. Denna övergång markerades i olika kulturer genom särskilda initiationsriter.⁹ Dessa övergångs- och initiationsriter markerade övergången från ungdom till vuxenhet. Inträdet innebar att de unga kunde delta i aktiviteter som var institutionaliserade i bondesamhället, till exempel vid anordnandet av fester och högtider. Senare kom ungdom att beteckna livsfasen fram tills man gifte sig.¹⁰

Begreppet ungdom sägs heller inte avgränsas till viss ålder. En individ kan under en tidsperiod betrakta sig själv eller betraktas av omgivningen, såsom ungdom, beroende på hur de väljer att leva sina liv.¹¹ Ungdomsbegreppet syftar också på en mer flytande och obestämbar ålder, som skiljer sig t.ex. från tonår som går att avgränsa till vissa åldrar.¹²

Pedagoger började på 1600-talet diskutera barns behov och särskilda skolor upprättades som segregerade barnen från vuxenlivet. Vid ungefär samma tid uppfanns ungdomen

⁷ Lieberg, Mats 1992. *Att ta staden i besittning, om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*, s. 70.

⁸ Ohlsson, Lars. B & Hans, Swärd 1994. *Ungdom som samhällsproblem*, s. 10.

⁹ Lieberg 1992, s. 70.

¹⁰ Ibid., s. 70.

¹¹ Lalander, Philip & Johansson, Thomas 2002. *Ungdomsgrupper i teori och praktik*, s. 17.

¹² Ibid., s. 17.

som en social kategori. Det råder dock skilda meningar bland forskare om när vi fick särskilda barn- och ungdomsperioder.¹³

På 1700-talet beskrev Rousseau ungdomsperioden som en "andra födelse" och man började inom utvecklingspsykologin i början av 1900-talet att tala om adolescensen, som att det är då som jag-identiteten utvecklas. I dag är gränsen mellan barn, ungdom och vuxen mer flytande och det beror på vilken innebörd som man lägger in i de olika begreppen.¹⁴ Lars B Ohlsson och Hans Swärd, forskare och lärare vid Socialhögskolan i Lund, menar att ungdom är en avgränsad livsfas mellan barndom och vuxen. Om man ser det ur ett historiskt perspektiv är det lätt att avgöra var gränserna mellan barndom och vuxen har gått vid olika tidsaxlar/perioder.¹⁵

Lieberg anser att man kan tala om ungdom som ett åldersintervall (14-24 år). Detta är vanligt i statistiska undersökningar när man vill jämföra ungdomar med andra grupper. Inom psykologin används begreppet adolescensen för att beskriva den psykiska inre utveckling där den unge övergår från att vara barn till att bli vuxen. Adolescensen anses i dag pågå från 11-års ålder upp tills man är 20 år. Adolescensen betraktas som krisernas tid i psykoanalytisk teori då en "jag-identitet" bildas.¹⁶

Ungdomsbegreppet kan också ges en mer social innebörd och handlar då om förändringar som individen möter, till exempel sådant som att flytta hemifrån eller skaffa sig ett arbete. Begreppet kan också tas ur ett kulturellt perspektiv. Då handlar det om speciella uttrycksformer som till exempel mode, stil, musiksmak.¹⁷

Ungdomsperioden kan ibland karakteriseras av underordning och marginalisering. På många sätt har vuxna makten och maktrelationen är nästan alltid till den vuxnes fördel. Genom att utöva motstånd visar ungdomar sitt oberoende tydligt. Motsatsen är att anpassa sig och göra som alla andra. Ungdomskulturers motstånd riktar sig ofta mot etablissemangen på olika sätt. En del uttrycker sitt motstånd i form av direkta protester, som när vissa veganer markerar att de är emot det sätt på vilket man behandlar djur.¹⁸

De ungas livsvillkor har ändrats de senaste decennierna. Man har kunnat särskilja ungdomars egna livsstilar och uttrycksformer tydligare. Det har börjat talas om ungdomskultur. Med det menas att det finns en kultur som är gemensam för alla ungdomar. Ungdomarnas egna grupperingar visar dock att så inte är fallet. De grupperar sig i olika grupper, som t.ex. hippies, punkare, synthare och skinheads. En kommersialisering av ungdomen har också skett. Inom musik, mode, film, kultur och nöjesbranschen har en stor marknad, en tonårsmarknad, växt upp.¹⁹

2.1.2 Ungdomar som problem?

Omkring sekelskiftet i Sverige började oron över ungdomarnas tilltagande kriminalitet och gängbildning att ta fart. Det inrättades en statlig Ligapojkskommitté 1898, som ett

¹³ Ohlsson & Swärd 1994, s. 10.

¹⁴ Lieberg 1992, s. 71.

¹⁵ Ohlsson & Swärd 1994, s. 10.

¹⁶ Ibid., s. 11.

¹⁷ Lieberg 1992, s. 71.

¹⁸ Lalander & Johansson 2002, s. 37.

¹⁹ Ibid., s. 81.

exempel på detta. Ungdomsfrågan blev livligt debatterad under mellankrigstiden och då bland annat i det socialdemokratiska kvinnoförbundets tidsskrift *Morgonbris*, där det efterlystes bättre fritidsverksamhet och särskilda lokaler för ungdomarna. Debatten i Sverige var i hög grad präglad av de idéer, som tidigare hade förts fram i 1800-talets borgerliga kretsar. Det handlade om att få bort ungdomarna från gator och torg, vilket ansågs vara olämpliga miljöer för ungdomar att vistas i.²⁰ Ungdom betraktades som ett problem och måste hållas borta från "den syndiga dansbanan" eller "den farliga gatan". Moralpanik och oro inför framtiden spred sig framför allt inom medelklassen, som i böcker och tidsskrifter formulerade råd till föräldrarna om hur man skulle fostra ungdomar. Nya yrkesgrupper och professioner utvecklades till följd av detta, som t.ex. fritidsledare och ungdomsgårdsföreståndare. Det riktades särskilda insatser mot ungdomars fritidsverksamhet och gruppen föreningslös ungdom blev en problemgrupp jämförbar med arbetslösa ungdomar.²¹ Det skedde en förändring under 1960- och 70-talen, då intresset gick från att bara beröra de ungdomar som ansågs vara problematiska till att handla om alla ungdomar. Ett särskilt organ, Statens Ungdomsråd (nuvarande Ungdomsstyrelsen) skapades för att börja kartlägga situationen för ungdomar.²²

För att komma tillrätta med ungdomsproblem har myndigheterna skapat fritidsgårdar. Fritidsgårdarna har ansetts som en bra förebyggande resurs. Syftet med fritidsgårdarna har bland annat varit att förebygga missanpassning, förmedla en berikande och stimulerande fritid, vara bra för karaktären och ge ungdomarna ett alternativ till att driva omkring på gatorna, vilket ansågs vara skadligt och destruktivt. Kritik har riktats mot denna form av ungdomssatsning. Det har sagts att fritidsgårdarna tar ifrån ungdomarna initiativet och att ungdomarna inte själva lär sig att utnyttja sin fritid på bästa sätt. Ett annat argument har varit att kommunerna genom sitt engagemang i fritidsgårdarna isolerar och segregerar ungdomarna från det "vanliga" samhället. På detta sätt har samhället genom fritidsgårdarna skapat det enda sättet som samhället anser är acceptabelt för ungdomar att tillbringa sin fritid på. Allt annat uppfattas som problematiskt. Vissa hävdar att det inte alls är så att man skall se på ungdomars gatuliv som så negativt. De ser snarare att det är positivt och lärorikt att ungdomar fått vara ifred och skapa sin egen ungdomskultur utan att vuxna lägger sig i.²³

Andra grepp för att komma tillrätta med ungdomsproblemen har varit statliga satsningar på ungdomsprojekt. Myndigheter har lämnat bidrag till projekt som varit tidsbegränsade och för att stimulera nytänkande och kreativitet när det gäller att angripa ungdomsproblemen. Statens Ungdomsråd lämnar från år 1972, bidrag till verksamheter på försök och vars syfte är samarbete mellan ungdomsföreningar och kommunen. Efter försökstidens utgång har en del ungdomsprojekt lagts ner, medan andra levt kvar och inordnats under den ordinarie verksamheten. I projekten har ungdomars delaktighet och medbestämmande framhävts som något viktigt.²⁴ Det är just ett sådant projekt, som jag har studerat i min uppsats.

²⁰ Lieberg, Mats 1992, s. 80.

²¹ Ibid., s. 81.

²² Ibid., s. 81.

²³ Ohlsson & Swärd 1994, s. 80.

²⁴ Ibid., s. 80.

2.2 Undersökningar om ungdomar och bibliotek

I det material, magisteruppsatser och artiklar, som jag har undersökt finns det ett antal undersökningar om ungdomsverksamhet på bibliotek och vad ungdomar efterfrågar på bibliotek. Jag har valt att använda mig av dessa olika källor för att de belyser olika typer av ungdomsverksamhet på bibliotek, som anknyter till min egen undersökning.

Lena Spejare har 1998 i sin magisteruppsats *Bibliotek för alla*, intervjuat bibliotekarier för att undersöka om de hade en ungdomsverksamhet för ungdomar eller inte. Hon fann att bland bibliotekarierna fanns två uppfattningar om vad biblioteket skall göra för ungdomarna. Den ena uppfattningen var att biblioteket redan erbjuder det som ungdomar efterfrågar som böcker, datorer och lugn och ro. Enligt denna uppfattning skall biblioteket mer fungera som ett informationscentrum och om ungdomar skall få någon speciell service skall även andra grupper i samhället också få det. Ungdomar får ta del av bibliotekets utbud, som alla andra.²⁵

Den andra uppfattningen var att biblioteket har en annan roll för ungdomar än enbart som ett ställe att studera på. Till denna kategori hör de bibliotekarier som har en verksamhet för ungdomar i t.ex. skrivande, musik och ungdomshörna/ungdomsrum. Bibliotekarierna menar också att biblioteket skall ha en kulturförmedlande roll och man samarbetar gärna med andra organisationer.²⁶

I en annan undersökning från 1988 vid Högskolan i Borås, genomförde Charlotte Hardeborn och Boel Sjöberg i sitt specialarbete *Finns det plats för ungdomarna på biblioteken?* ett 40-tal intervjuer med ungdomar. Av resultatet framgår att ungdomarna ansåg att den nuvarande miljön var tråkig och stel. De kände sig inte välkomna på biblioteket. Ungdomarna ansåg att bibliotekarierna hade en negativ inställning till dem och det var svårt att hitta på hyllorna. De föreslog en separat ungdomsavdelning med bekväma möbler i varma färger samt levande växter som ger en behaglig och lugn atmosfär.²⁷ I anslutning till ungdomsavdelningen skulle det finnas ett kafé, som skulle fungera som en utmärkt plats för att träffa vänner och läsa tidningar. I kafeét kunde man anordna författarkvällar och bokprat. Med intervjuerna som underlag utformade de en ungdomsavdelning, som var byggd av studenter på Bibliotekshögskolan. Den visades upp på Bok & Biblioteksmässan 1988. Ungdomar som besökte montern tillfrågades om sina åsikter och de svaren överensstämde med de synpunkter de tidigare fått från intervjuerna. Det som framkom var att ungdomarna ville möta en miljö som talade till dem och som kändes välkomnande och genomtänkt.

Lotta Alverlin gjorde 1990 vid Högskolan i Borås, i sitt specialarbete *Ungdomar och bibliotek – en avgrund emellan?*, en undersökning om ungdomar och bibliotek. Undersökningen genomfördes med intervjuer av bibliotekarier. Ungdomars åsikter hade hon hämtat från Hardeborn och Sjöbergs undersökning året innan. Hennes slutsatser var att mycket kunde göras för att överbygga motsättningarna mellan bibliotekarier och ungdomar. Bibliotekspersonalen kunde sätta sig in mer i ungdomarnas åsikter och önskemål. Biblioteket kunde ha musikavlyssning kombinerat med en ungdomshörna.

²⁵ Spejare, Lena 1998. *Bibliotek för alla: om ungdomsverksamhet på bibliotek*, s. 56.

²⁶ Ibid., s. 56.

²⁷ Hardeborn, Charlotte & Sjöberg, Boel 1989, *Finns det plats för ungdomar på biblioteken?* s. 4.

Det som hon efterlyste var att de som arbetar på biblioteket borde fråga sig, om de är till för sig själva eller låntagarna.²⁸

En undersökning som gjordes 1996 vid Högskolan i Borås *Ungdomar om bibliotek*, av Anna Bodén och Karin Emanuelsson ställdes mot den som gjordes 1988 *Finns det plats för ungdomarna på biblioteken?* Denna gång var det 70 ungdomar som intervjuades. Det framkom ungefär liknande åsikter som från den tidigare undersökningen. Det var dock en hel del som skilde dem åt. Att många ungdomar har ett speciellt musikintresse och ville ha ett speciellt musikrum på biblioteket framkom tydligare i denna undersökning. En mer positiv hållning till bibliotekarierna kunde också skönjas. Det som var den största skillnaden från den tidigare undersökningen var att behovet av en särskild ungdomsavdelning inte betonades lika starkt.²⁹

Ottosson genomförde 1996 i sin magisteruppsats *På gränsen – en undersökning av ungdomsverksamhet på Skara Lands- och Stiftsbibliotek*, intervjuer med ungdomar och bibliotekarier. Det gjordes en del för ungdomarna, såsom att det fanns ett rum, som Ottosson valt att kalla för ungdomarnas rum. Ungdomarna uppfattade det dock som att detta var en separat ungdomsavdelning. Hon såg dock att rummet hade sina begränsningar. Det var för litet och det gjorde att det var svårt att disponera t.ex. möblemanget, som man inte kunde flytta hur som helst.³⁰ Ungdomarna påpekade också att det var viktigt för dem att veta var böckerna var placerade. Om man har ett eget rum underlättar man den sökprocessen.³¹ Under de veckor som hon observerade rummet besöktes rummet ytterst sällan av ungdomarna. Hon skriver dock att det är viktigt som ungdom att ha någonstans att gå: ”... ett ställe där man tillåts fly in i fantasins värld och kanske få drömma bort ett tag.”³² Det framkom också i undersökningen att ungdomarna inte tyckte det var lätt att svara på vad de skulle vilja förändra. Trots att det var många som var negativa till mycket på biblioteket hade de svårt att komma med några konkreta förslag. Bibliotekspersonalen menade att de tror att ungdomar inte tänker på vad de kan förändra förrän de ser något nytt. De hade inte heller frågat ungdomarna direkt hur ungdomarna ville att verksamheten skulle se ut.³³

Inger Hollström-Flis undersökte i sin magisteruppsats *Referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek* om ungdomars behov kunde bemötas med referensgrupper på biblioteket. Hon gjorde en enkätundersökning hos bibliotekarier som hade erfarenhet av referensgrupper samt intervjuade ungdomar. Ungdomarna var positiva till idén med referensgrupper för att få mer inflytande över verksamheten på biblioteket.³⁴

Dahlkvist undersökte i sin magisteruppsats *Att arbeta för ungdomar på folkbibliotek* hur bibliotekariers synsätt och kunskaper visade sig när de arbetade med ungdomar. Bibliotekarierna var positiva till ungdomar överlag, men ungdomsgång och hur ungdomar använde datorerna var ett problem. På ett av biblioteken hade de en

²⁸ Alverlin, Lotta 1990, *Ungdomar och bibliotek: en avgrund emellan?*, s. 16.

²⁹ Bodén, Anna & Emanuelsson, Karin 1997, *Ungdomar om bibliotek*. s. 63.

³⁰ Ottosson, Ann Louise 1996. *På gränsen – en undersökning av ungdomsverksamhet på Skara stifts- och landsbibliotek*, s. 74.

³¹ Ibid., s. 74.

³² Ibid., s. 75.

³³ Ibid., s. 100.

³⁴ Hollström-Flis, Inger 2001. *Referensgrupper för ungdomar – en bra idé?*, s. 66.

ungdomsavdelning och där menade en av bibliotekarierna att ungdomar skulle få vara i fred. Det skulle inte finnas för mycket personal som ”övervakade” ungdomarna.³⁵

2.3 Historisk utveckling avseende ungdomsrum och ungdomsverksamhet på bibliotek

Biblioteksverksamhet för ungdomar har varit på dagordningen under hela 1900-talet. Pernilla Lönner konstaterar i sin magisteruppsats *Bibliotek för det uppväxande släktet: en studie av barnbiblioteksdebatten 1902-1930* att uppsatsen till stor del har kommit att handla om ungdomar. Man diskuterade barnbiblioteken i samband med ungdomars förvildning och bibliotekens uppgift att skydda barn och ungdomar från skadlig påverkan av ”smutslitteratur” och andra nöjen som ansågs skadliga.³⁶ Det skulle dock dröja till 1950-talet då en diskussion startade utifrån problemet varför barn som tidigare flitigt lånat böcker, så ofta försvann från biblioteket när de kom upp i tonåren. Kerstin Forsell Kraft argumenterar i boken *Att arbeta i barnbibliotek*, som var den första svenska boken om barnbiblioteksarbete, för att en tonårsavdelning borde ligga i anslutning till vuxenavdelningen och vara en del av denna och inte av barnavdelningen.³⁷ Boken tar också upp utbudet, hur rummet skall vara utformat i form av skyltning, men även programverksamhet.³⁸

SAB, som står för Sveriges Allmänna Biblioteksförening, belyste frågan om tonåringar och bibliotek genom en arbetsgrupp, som via en enkät till folk- och skolbibliotek kartlade deras verksamhet för ungdomar. Rapporten som lades fram 1977 kom fram till en rad problem, där de mest framträdande var att biblioteken var okunniga om användargruppen, de hade en oklar policy vad gällde medieurvalet och programverksamheten samt om vem som hade ansvaret för ungdomarna. Rapporten resulterade i debattboken *Har biblioteken glömt tonåringarna*.³⁹

Under slutet på 1980-talet initierades ett förändrings- och utvecklingsprojekt på folkbiblioteken som var inspirerat av den danska bibliotekarien Marianne Hjort-Lorentzen. Detta projekt kallades ”Kampen mot de räta linjernas tyranni” och det involverade ett 20-tal bibliotek och pågick under fem år. Man ville med projektet bland annat nå nya användargrupper och ungdomarna var en prioriterad grupp på flera bibliotek. Samtidigt så engagerades projekt- och förändringsarbeten med vitt skilda inriktningar utanför projektet. *Biblioteksbladet* hade ett temanummer där skivverksamhet i Kungsbacka och UngInfo i Eskilstuna togs upp. Artiklarna, som jag har tagit del av, gav intrycket av att det på biblioteken nu fanns kunskap om ungdomar och deras behov av information och delaktighet, men dessa exempel utgör endast undantag. I samma nummer av *Biblioteksbladet* förmedlas i stället bilden av en avgrund mellan vad biblioteken erbjuder i form av utbud och service och ungdomskulturen.⁴⁰

Dag Jonasson, bibliotekarie i Mörbylånga, ansåg bland annat att utbudet var alldeles för tråkigt och förutsägbart. Det präglades av ointresse och okunskap om ungdomarnas värld. Han efterlyste en övergripande tanke och strategi när biblioteken försöker närma

³⁵ Dahlkvist 2003, s. 53.

³⁶ Rydsjö, Kerstin 2001. *Mötesplats inför framtiden Borås 23-25 april 2001*, s. 2.

³⁷ Kraft-Forsell, Kerstin 1968. *Tonåringarna i biblioteken*, s. 52.

³⁸ *Ibid.*, s. 60.

³⁹ Rydsjö 2001, s. 2.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 3.

sig ungdomarna och deras kultur.⁴¹ Annina Rabe ansåg att ungdomsavdelningarna inte var gjorda för ungdomar. Ingen av dem påminde om den kultur hon levde i, hade de böcker hon ville hitta, eller den musik som hon lyssnade på. Räddningen var vuxenavdelningen, där man inte blev behandlad som ett märkligt gränsfall. Hon tycker att biblioteken borde lyssna mer på ungdomarna och låta dem påverka.⁴²

I Norden började man under 1980-talet arbeta med olika ungdomsprojekt. Astrid Skjaereth, som var en av projektledarna för Holmlia-projektet i Norge, hävdar att ungdomar utnyttjar biblioteket i lägre grad än barn. Hon säger vidare att ungdomar blir ”bokdroppere” och det innebär att ungdomar slutar att läsa böcker. Det finns många olika orsaker till detta. Yttre faktorer som skolarbete, andra fritidsintressen och åldern i sig, som en brytningstid med uppbrott från barndomen och orientering mot vuxenvärlden, spelar in.⁴³ Andra faktorer som att biblioteken inte har varit intresserade av att vända sig till ungdomar kan också ha betydelse. En del bibliotekarier har haft dåliga erfarenheter av stökiga och bråkiga ungdomar. När det gäller utformningen av ungdomsverksamhet, så finns det i bästa fall en ungdomshylla med ett urval av böcker.

I Holmlia-projektet ingick att undersöka vad den fysiska utformningen av miljön hade för betydelse för ungdomarnas nyttjande av biblioteket. Det gällde både placeringen och inredningen av ungdomsrummet. Rummet stod färdigt 1987. Utformandet av rummet förändrades under de tre år som projektet pågick. Under projektets gång flyttades rummet till tre olika ställen i biblioteket. En av dessa placeringar av rummet fungerade inte, eftersom det ”skrämdes” bort vissa användare och i det här fallet tjejerna. Troligen berodde det på, att det var mest 15-16 åriga killar som använde rummet, eftersom det fanns en PC med dataspel som de tog över. Utbudet i rummet ändrades under projektet genom att man presenterade ett utbud av otraditionella medier, PC och visning av film på video. Det visade sig dock att det inte var detta som krävdes för att göra utbudet attraktivt. De erfarenheter som drogs var att ett eget ungdomsrum har betydelse för ungdomars bruk av biblioteket, både som ett ställe att vara på och för lån av böcker, men även att rummet har ett utbud, som passar för just ungdomar. Bibliotekarierna skall vara vänliga och ungdomarna skall inte känna sig övervakade.⁴⁴

I Sverige har det under 1990-talet satsats en del på ungdomsprojekt. I Södertälje frågade de sig hur de skulle göra för att locka fler ungdomar till biblioteket. Biblioteket arbetade under ett år med ett projekt för att göra biblioteket attraktivare för ungdom. De kallade det ”Ungt Bibliotek” och de fick stöd av Statens Kulturråd för detta. De studerade statistik från Statens Ungdomsråd för att kunna se vilka intresseområden som de skulle rikta sin uppmärksamhet på. Det framkom att ungdomarna var mest intresserade av att lyssna på musik och då framförallt pop och rock. Förutom detta var ungdomarna intresserade av många olika saker. Detta ledde fram till att biblioteket inte satsade på en speciell ungdomsavdelning med speciellt utvald musik, tidsskrifter, böcker och dataspel. Från Bjarne Paulsens synvinkel, som var tonårsbibliotekarie 1995, skulle det vara en återvändsgränd.⁴⁵ I stället skulle de satsa på att göra biblioteket välkomnande för alla ungdomar. Dessutom så skulle de utveckla de områden som ungdomar ansåg var viktiga. Han menar att det inte är svårt att få ungdomar till biblioteket om man

⁴¹ Jonasson, Dag 2000, *Folkbiblioteken saknar relation till ungdomar*, s. 25.

⁴² Rabe, Annina 1995, *Inte ville jag gå där som ett förvuxet småbarn*, s. 41.

⁴³ Skjaereth, Astrid 1991. *Bok til Lyst: ungdom og bibliotek*, s. 16.

⁴⁴ Skjaereth 1991, s. 58.

⁴⁵ Paulson, Bjarne 1995. *Framtiden, kärleken och musiken – ett ungt bibliotek i Södertälje*, s. 258.

utvecklar de områden som ungdomar tycker är viktiga. Problemet som bibliotek har, är att bibliotekspersonalen inte har tillräcklig kompetens inom dessa områden. Hans lösning på detta var att söka samarbete med människor och organisationer som besitter denna kompetens.⁴⁶

Genebiblioteket i Domsjö hade sedan 1990-talet inriktat sitt arbete på att nå en användargrupp som normalt inte besöker biblioteket och det är ungdomar. Biblioteket hade märkt en nedgång i utlåningen av böcker. Det som man gjorde var att inrikta sig på musik. Det blev ett ungdomsbibliotek där ungdomarna kunde känna sig välkomna och kunde umgås med sina kompisar.⁴⁷ Ungdomarna skötte själva caféet som fanns där på biblioteket samt anordnade olika temakvällar.⁴⁸ Hela syftet med projektet var att locka ungdomar tillbaka till biblioteket och få dem att upptäcka böckerna. Utbudet i biblioteket bestod bland annat av CD-skivor, notböcker och en dator där man kunde komponera sin egen musik.⁴⁹ Utöver detta utbud fanns även en hylla med fantasyböcker. Tanken bakom detta var att ungdomar som satt och lyssnade på musik även skulle få upp ögonen för böckerna.⁵⁰ Ingrid Lundmark, som var ansvarig för denna satsning, medgav att det var övervägande killar som läste Fantasy. Men å andra sidan var den användargruppen svårast att locka till biblioteket. Det var ungdomarnas efterfrågan som styrde vad som köptes in. Bibliotekets satsning på ungdomarna visade sig lyckosam och de kom till biblioteket. Det som biblioteket satsat på de senaste åren i form av inköp, är musik-DVD (konserter) och instruktionsfilmer hur man spelar olika musikinstrument.⁵¹

I Sickla utanför Stockholm finns sedan hösten 2002, Dieselverkstaden. Det är ett kulturhus som rymmer bland annat bibliotek, teater och biosalonger.⁵² Bibliotekets mål var att skapa en helt ny biblioteksverksamhet med inriktning mot barn och unga och dess fokus skulle vara nya medier. Bland bibliotekets utbud finns DVD, seriealbum, TV- och dataspel, tidskrifter och skönlitteratur. Det finns även en snurra med Wahlströms böcker, vilket man inte ser så ofta på bibliotek. Verksamheten på biblioteket skedde inte på traditionellt sätt, utan lämnade plats för andra aktiviteter som filmvisningar och demotek för unga lokala musiker.⁵³

Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm har ett ungdomsbibliotek, Punkt Medis, som vänder sig till ungdomar 13-19 år och de gjorde 2003 ett studiebesök på Dieselverkstaden. Studiebesöket var en del i arbetet med det kommande ungdomsbiblioteket vid Medborgarplatsen, som invigdes våren 2005. För att skapa en sammanhållning i ungdomars påverkan vid planeringen av ungdomsbiblioteket skapades en referensgrupp med både killar och tjejer. Ungdomarna var mellan 13 och 18 år och bestod av både vana och ovana biblioteksbesökare.⁵⁴ Åsikter som kom fram från ungdomarna var att på Dieselverkstadens bibliotek var det lätt att hitta och att de hade ett bra utbud av media. Ytterligare en positiv sak var att personalen valt böcker och medier, som ungdomar vill ha och som andra bibliotek inte köper in på grund av mediepolycyn, t.ex. att inte köpa in

⁴⁶ Ibid., s. 259.

⁴⁷ Sjöström, Anna 2003, *Genebiblioteket lockar ungdomarna med musik*, s. 17.

⁴⁸ Ibid., s. 17.

⁴⁹ <http://www.biblioteksforeningen.org/sg/bussfilen/arkiv/ovik.html>

⁵⁰ Statens kulturråd 1998, s 25.

⁵¹ Ibid., s.26.

⁵² Steinsaphir, Marianne 2002. *Nackas eget Centre Pompidou*, s. 8.

⁵³ <http://www.dieselverkstaden.se/verkstaden.asp?id=44>

⁵⁴ <http://www.ssb.stockholm.se/Medborgarplatsen>

Wahlströms böcker.⁵⁵ En synpunkt från ungdomarna var att utbudet var bra men något begränsat. Referensgruppen är numera upplöst.

2.4 Ungdomars medievanor och statistik

Kulturbarometern 2002 rapporterar att det klart vanligaste sättet att skaffa böcker för ungdomar i gruppen 15-24 år, är att låna dem på bibliotek eller att köpa dem i bokhandel eller varuhus. 42% respektive 17% har uppgett det alternativet. Det finns inga säkerställda skillnader som har kunnat observeras mellan könen i denna åldersgrupp.⁵⁶ I samma undersökning framkommer också att den absolut vanligaste anledningen att besöka ett folkbibliotek är för att låna eller lämna böcker. Bland personer under 25 år har drygt 50% läst böcker eller sökt information i uppslagsverk. Användning av datorer är också vanligast bland personer under 25 år. I åldersgruppen 15-24 år har 43% använt datorer på folkbibliotek. Att låna eller lyssna på skivor på folkbibliotek är vanligast i åldern 9-24 år och det är drygt 20% som har gjort det. Det finns ingen säkerställd skillnad mellan könen.⁵⁷

Följande undersökningar som jag valt att presentera är enligt min mening relevanta för min uppsats, trots att de inte är utförda helt nyligen, eftersom de berör ungdomars användning av bibliotek.

1995 gjordes en studie av folkhögskolelärarna Kjell Englund och Björn Ericson. Den redovisas i boken *Tonåring i välfärden – Unga människors föräldrar, hem och fritid i brytningstid*. Boken är en uppföljning på en studie som gjordes 1989. I enkätundersökningen från 1995 deltog 5 000 tonåringar i åldrarna 13, 15 och 17. Deras syfte med undersökningen var att ge en bred bild av ungdomars viktigaste livsområden; föräldrar och hem, skola och fritid.⁵⁸ I undersökningen har de försökt att få grepp om hur ungdomar använder biblioteken. Det hade skett en minskning jämfört med den tidigare undersökningen, som Englund och Ericson genomförde 1989. Minskningen hade skett hos de ungdomar som var mindre ofta på biblioteket och som nu helt hade slutat att gå dit. Gruppen som ofta var på biblioteket var ungefär lika stor som tidigare. Var sjätte tonåring var där en gång per vecka eller mer. Englund och Ericson förklarar minskningen med att den förändrade mediasituationen har gjort sitt till. En annan kan vara att tillgängligheten minskat, neddragning av personal. De säger att detta är en tankeställare för kulturpolitikerna. Har de arbetat tillräckligt med att marknadsföra bibliotekets verksamhet? Har biblioteket hängtt med i den förändrade mediasituationen?⁵⁹ De har även studerat hur det är med dem som läser böcker. Där framkommer skillnader. Gymnasieungdomar är den grupp, som är minst intresserade av att använda biblioteket. Skolan har blivit lite mer krävande för dem och tiden räcker inte alltid till för mer än att göra läxorna. Förutom det så ökar intresset för musik i de övre tonåren.⁶⁰ Trots detta, anser Englund och Ericson, finns det en relativt stor grupp bland gymnasieungdomar som fortsätter att gå till biblioteket. Skälet till detta är att de gillar att vara i böckernas värld. Englund och Ericson antar att de även i framtiden kommer

⁵⁵ <http://www.ssb.stockholm.se/Medborgarplatsen>

⁵⁶ Kulturbarometern 2002, s. 57.

⁵⁷ Ibid., s. 62.

⁵⁸ Englund, Kjell & Ericson, Björn 1996. *Tonåring i välfärden – Unga människors föräldrar, hem och fritid i brytningstid* 1996, s. 3.

⁵⁹ Ibid., s. 66.

⁶⁰ Ibid., s. 66.

att återvända till böckerna under hela livet. Den grupp som var sämst på att utnyttja biblioteket var de som inte trivdes i skolan. Det tycker Englund och Ericson är logiskt. Skolan bygger mycket på att man läser böcker. Om man inte trivs i skolan är det ett uttryck för att man inte känner sig hemma i att läsa böcker. Man kan överföra denna vantrivsel till biblioteket som bygger sin verksamhet på just böcker.⁶¹ I undersökningen ingick också om avståndet till biblioteket har någon betydelse för om man utnyttjar biblioteket eller ej. De tittade på tre olika anläggningar; idrottsanläggning, bibliotek och fritidsgård. Den som var mest känslig var fritidsgården, men biblioteket fick också ett stort bortfall. De sammanfattar med att säga att biblioteken tappar mark och blir mindre intressanta för alltfler av dagens ungdomar. De ungdomar, som trots allt använder biblioteket kommer från "rätt" målgrupp.⁶²

Stig Elofsson, som är fil. dr i statistik vid institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, frågar i rapporten *Vad vill ungdomar ha på bibliotek?* varför det finns så få undersökningar som handlar om vad ungdomar söker på bibliotek. Han menar att det talas om kultur på ungdomars egna villkor och delaktighet från ungdomar. De vuxna skall inte bestämma hela tiden. Detta borde ju innebära att det borde finnas ett stort material som tar sin utgångspunkt i ungdomarnas åsikter, men istället finns det nästan bara material om vad ungdomar skall och inte skall läsa.⁶³ Han redovisar i rapporten en omfattande kulturvaneundersökning, som gjordes 1998 i Stockholm i samarbete mellan bland annat Kulturförvaltningen i Stockholm och Socialhögskolan vid Stockholms universitet. Studien genomfördes i form av enkäter, som eleverna fyllde i under lektionstid och den omfattade 4 873 högstadielärover och 3 247 gymnasielärover.⁶⁴ I studien framkommer vad ungdomarna söker på bibliotek. Det som anses som viktigast är att låna böcker, men även att sitta och läsa/studera och få tips om böcker.

Det som kommer på andra plats är bibliotekets utbud av musik, video och data. Bibliotekets utåtriktade verksamheter, röner minst intresse, såsom att lyssna på författare. Att träffa kompisar ges samma betydelse av ungdomarna. Biblioteken uppfattas inte som en social plats av ungdomarna.⁶⁵ Elofsson anser att tidigare undersökningar visat att ungdomarna gärna vill att biblioteken skall kunna erbjuda en mysig miljö. I denna undersökning visas att detta inte har lika stor betydelse. Att kunna låna böcker ges en större betydelse.⁶⁶

Elofsson menar att om man studerar ungdomarna allmänt från denna undersökning, skulle man dra slutsatsen att biblioteken bör satsa mer pengar på att köpa in nya böcker. Det han frågar sig är varför det är så. Är inte ungdomar mer intresserade av musik, film och datorer? Det är troligen så säger han, men antagligen är ungdomarna tveksamma till bibliotekets utbud av detta. Ungdomar anser att utbudet är torftigt jämfört med det man kan köpa i handeln. Det kan också vara så att ungdomarna uppfattar att bakom bibliotekets inköp finns en uppfostramentalitet. Ambitionen kan också vara att från biblioteket ge ungdomarna vad biblioteket anser vara ett lämpligt utbud.⁶⁷ Elofsson anser att detta utbud kanske inte alls stämmer överens med vad ungdomarna önskar sig.

⁶¹ Ibid., s. 67.

⁶² Ibid., s. 70.

⁶³ Elofsson, Stig 2004. *Vad vill ungdomar ha på bibliotek?*, s.3.

⁶⁴ Ibid., s. 8.

⁶⁵ Ibid., s. 13.

⁶⁶ Ibid., s. 13.

⁶⁷ Ibid., s. 32.

Slutligen så hävdar Elofsson att man inte kan dra några definitiva slutsatser kring hur viktigt ungdomarna tycker det är att det satsas speciellt på ungdomar från bibliotekets sida, eftersom det inte ingick i frågan.⁶⁸

2.5 Populärkultur

Vad är populärkultur? I vardagslivet har kanske de flesta inga problem att känna igen och veta vad som är populärkultur. Det är tvåloperor och serier, kiosklitteratur och rockmusik. Populärkulturen är för det mesta intimt förknippad med massmedierna. Men begreppet populär är omstritt och motsägelsefullt och det är för det första mycket värdeladdat. Begreppet kan tolkas både positivt och negativt beroende på vem som använder begreppet och i vilket sammanhang det används. Populär kan betyda omtyckt av många och det kan därför betyda någonting folkligt.⁶⁹ Det finns för det andra en mängd angränsade begrepp som ofta används för att tala om samma texter och fenomen. Trivialkultur och skräpkultur är de klart negativt värderande begreppen. Dessa begrepps vanligaste konkurrent är ”masskultur”, som är en term som fortfarande används både i kulturforskningen och i vardagsspråket. Detta begrepp är starkt förknippat med det moderna samhället och dess utveckling, industrialiseringen, demokratiseringen, uppkomsten av massmedier och en massmarknad, där en anonym publik köper kultur, som blivit en handelsvara.⁷⁰

Populärkultur och masskultur brukar sättas i motsättning till högkultur eller finkultur, som det ibland kallas. Detta är inget nytt och på ett sätt heller ingenting konstigt. Magnus Persson, lärare och forskare vid litteraturvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet, menar i *Populärkulturen och Skolan* att begrepp och fenomen förutsätter andra begrepp och fenomen att jämföras med och skilja ut sig ifrån. Detta motsatspar får under framväxten av det moderna samhället, som aldrig tidigare i historien, en oerhörd laddning. Tanken om att det ena utesluter det andra på alla plan, är överlägset det andra växer sig allt starkare. Historiker har studerat denna komplicerade process. Enligt Persson är det anmärkningsvärt i dessa framställningar att kulturklyftan är av relativt sent datum. Det är inte förrän på 1800-talet som högt eller lågt på allvar uppfattas som ömsesidigt uteslutande. Det som i dag uppfattas som stereotypa symboler för högkultur, Shakespeare och opera var under en lång tid både elitkultur och populärkultur. Publiken underhölls i pauserna mellan akterna i teaterföreställningarna av folksångare eller gycklare. Det hände också att pjäserna ändrades eller att man parodierade pjäserna.⁷¹

Det skedde dock en förändring i slutet av 1800-talet då kulturklimatet hårdnade. Högkulturen renades från populära element, en ”sakralisering” skedde, och den ägnades en närmast religiös kult av särskilt invigda och disciplinerade kännare. Blandningen av olika genrer av seriös och folklig konst, allvar och lättsinne, uppfattades av kulturetablissemangen som uttryck för obildning och vulgaritet. Konst skulle man närma sig med en känsla av vördnad och man skulle absolut inte bli underhållen. Publiken förvandlades från deltagare till åskådare och disciplinerades. Spontana utlopp, som tillrop, skrik, gråt och äggkastning, som tidigare varit brukligt under en teater eller operaföreställning motarbetades aktivt och framgångsrikt.

⁶⁸ Ibid., s. 32.

⁶⁹ Persson, Magnus 2000. *Populärkulturen och skolan*, s. 22.

⁷⁰ Ibid., s. 23.

⁷¹ Ibid., s. 24.

Ett ihärdigt förkastande av populärkulturen och försvaret av den riktiga kulturen har under 1900-talet gått hand i hand. Patrick Brantlinger, som är kulturforskare, visar i sin genomgång och analys av masskulturkritikens långa historia att vissa föreställningar och argument hela tiden dyker upp i debatten. Idén om kulturellt förfall tillhör en av dessa.⁷² Ett mönster i masskulturdebatten är att det sätts likhetstecken mellan populärkulturen och massmedierna. Varje nytt massmedium har historiskt sett åtföljts av en moralisk panik eller vad den danska medieforskaren Kristen Drotner kallar, mediepanik. Redan på 1700-talet utspelade sig de tidigaste mediepanikerna och då kretsade de kring litteraturen och romanläsandets påstådda skadlighet. Det uppfattades som skadligt att läsa romaner och det var vanebildande, framför allt skulle tre grupper speciellt skyddas mot den nya faran, arbetarklassen, kvinnor och de unga.⁷³ Drotner menar att mediepanikernas förlopp är likartade och förutsägbara. Det som förenar panikerna är en stark tro på upplysning och förnuft, hävdar Drotner, men argumenten mot det ena eller det andra mediet är starkt känslomässiga. Man beskriver gärna medierna och deras effekter metaforiskt, med ord som normalt används om helt andra, men mycket laddade områden, som hygien, sexualitet och mat. Smutslitteratur och videoträsk, snusk och godiskultur är några av de exempel, som Persson nämner. De likheter som finns mellan de olika mediepanikerna kan, enligt Drotner, sammanfattas i ett par grundläggande antaganden som görs i varje panik. Ett antagande är att det finns en stark gränsdragning mellan högkultur och lågkultur, där det nya mediet sorteras in under det låga. Ett annat antagande är, att det finns ett direkt orsakssamband mellan när en individ exponeras för ett visst medieinnehåll och hur individens sedan handlar. Om man visar våld på TV leder det direkt till våld i verkligheten. Det tredje antagandet handlar om de unga. Ungdomar uppfattas som offer och är känsliga och extremt mottagliga för lockelsen från populärkulturen och måste därför skyddas, kontrolleras och vägledas.⁷⁴

Philip Lalander, sociolog och forskare vid Stockholms universitet och Thomas Johansson, forskare vid humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet, skriver i *Ungdomsgrupper i praktik och teori* att jazz, rave och punk har något gemensamt genom att deras införlivande i ungdomskulturen skapar vad de kallar moralisk panik. Jazz, rave etc. ansågs som farliga, olämpliga och avskyvärda ur de vuxnas perspektiv. Lalander och Johansson menar att en kultur kan ses som farlig om den bryter mot de vuxnas föreställningar om hur ett samhälle skall vara. De olika stilarnas enda brott var att de var nya och obekanta för företrädarna för etablissemangen. Under 1990-talet sågs ravekulturen som farlig, eftersom den kopplades tätt ihop med drogen ecstasy.⁷⁵ Enligt ungdomskulturforskaren Stanley Cohen handlar det mycket om moralisk panik i mötet med den nya kulturen. Moralisk panik skapas för att man inte vet hur man skall förstå dessa nya symboler. Man reagerar genom att försöka stämpla eller stigmatisera det nya som ofördelaktigt. Det handlar också om att det är uppfattningar om hur samhället och människan skall vara som sätts på spel då nya ungdomsstilar gör sitt inträde.⁷⁶

Perssons bok *Populärkulturen och Skolan* handlar förvisso om skolan, men även biblioteket kan inordnas under detta. Enligt min uppfattning har biblioteket också haft en roll som beskyddare mot det låga och populära genom att styra inköpen.

⁷² Ibid., s. 24.

⁷³ Persson, s. 29.

⁷⁴ Ibid., s. 27.

⁷⁵ Lalander & Johansson, s. 39.

⁷⁶ Lalander & Johansson, s. 40.

2.6 Sammanfattning av tidigare forskning

För att åskådliggöra hur olika författare har behandlat frågor om ungdomar och deras fritidsaktiviteter har jag gjort ett urval av de texter som jag anser är mest intressanta för min undersökning.

Det finns olika sätt att se på begreppet ungdom. Ohlsson och Swärd menar att ungdom är en avgränsad livsfas mellan barndom och vuxen. Lieberg anser att man kan tala om ungdom som ett åldersintervall mellan 14-24 år och som används när man vill jämföra ungdomar och andra grupper i statistiska undersökningar. Begreppet har också ett kulturellt perspektiv och då handlar det om speciella uttrycksformer som stil, mode och musiksmak.

Ungdomars egna livsstilar och uttrycksformer har de senaste decennierna blivit tydligare. Det talas om en ungdomskultur som är gemensam för alla ungdomar, vilket dock inte stämmer helt. Bland ungdomarna finns det grupperingar som skiljer ut sig såsom punkare, synthare och skinheads.

Ungdomar har ofta uppfattats som ett problem och för att komma tillrätta med detta har det efterlysts särskilda lokaler för ungdomarna. Debatten som började föras i borgerliga kretsar under 1800-talet handlade om att få bort ungdomar från gator och torg, vilka var olämpliga miljöer för ungdomar att vistas i. Ungdomarna måste hållas borta från det som samhället ansåg var ”den farliga gatan”.

Satsningar på fritidsgårdar har varit ett sätt att komma tillrätta med ungdomsproblemen. Fritidsgårdarna har ansetts vara bra för att förebygga missanpassning och ge ungdomarna ett alternativ till att driva omkring på gatorna. Andra sätt har varit att satsa på olika ungdomsprojekt. I projekten har ungdomars delaktighet och engagemang framhävts.

Studier av olika slag har visat vad bibliotek gjort för ungdomar, men även vad ungdomar haft för uppfattningar om bibliotek. I en av undersökningarna framkom det två olika uppfattningar. Den ena uppfattningen var att biblioteket redan erbjuder det som ungdomar efterfrågar och att det inte skall göras något speciellt för ungdomarna. De får ta del av bibliotekets utbud som alla andra. Den andra uppfattningen var att biblioteket har en annan roll för ungdomar än enbart ett ställe att studera på. Förespråkare för den senare uppfattningen var bibliotekarier som arbetade med ungdomsverksamhet, som till exempel ungdomshörna/ungdomsrum eller skrivande.

I en annan undersökning tyckte ungdomarna att miljön var tråkig och stel och de kände sig inte välkomna på biblioteket. Ungdomarna föreslog en separat ungdomsavdelning med bekväma möbler för att ge en lugn och behaglig atmosfär. De ville även ha ett kafé där man kunde träffa sina vänner och läsa tidningar. Aktiviteter kunde anordnas i kaféet, t.ex. författarkvällar.

I Norge började man under 1980-talet satsa på ungdomsprojekt. En av ledarna för ett av ungdomsprojekten menade att ungdomar utnyttjar biblioteket i lägre grad än barn. Ungdomarna blir ”bokdroppere”, vilket innebär att ungdomar slutar läsa böcker. Skolarbete och andra fritidsintressen är en av förklaringarna till detta. I projektet ingick att undersöka vad utformningen av miljön hade för betydelse för ungdomars utnyttjande

av biblioteket och då gällde det både placeringen och inredningen av rummet. Rummet flyttades tre gånger under projektiden och en av dessa placeringar fungerade dåligt. Tjejerna slutade besöka rummet, troligen berodde det på att rummet hade en dator med tillgång till dataspel och det var mest 15-16 åriga killar som använde det. Erfarenheter som drogs efter projektet var att ett eget ungdomsrum har betydelse för ungdomars bruk av biblioteket, både som ett ställe att vara på samt för lån av böcker. Det måste även ha ett utbud som passar ungdomar. Ungdomarna vill inte känna sig övervakade och bibliotekarierna skall vara vänliga.

Under 1990-talet började man även i Sverige satsa på ungdomsprojekt. I Södertälje arbetade biblioteket under ett år med ett projekt kallat "Ungt Bibliotek", där biblioteket inte satsade på en speciell ungdomsavdelning eftersom ungdomarna var intresserade av så många olika saker. De satsade i stället på att hela biblioteket skulle vara välkommande för alla ungdomar.

I Domsjö satsade biblioteket på att nå ungdomar, eftersom man hade märkt en nedgång i utlåningen av böcker. Specialinriktningen blev att satsa på musik. Ungdomarna fick delaktighet i verksamheten genom att sköta caféet samt anordna olika temakvällar. Biblioteket satsade även på Fantasy, eftersom de ville nå killar, som var svåra att locka att komma till biblioteket. Ungdomarnas efterfrågan var det som styrde vad som köptes in.

Det vanligaste sättet för ungdomar i åldern 15-24 år att skaffa böcker är att låna dem på biblioteket eller att köpa dem i bokhandeln enligt Kulturbarometern 2002. Den vanligaste anledningen att besöka biblioteket är för att låna eller lämna böcker. Att använda datorn på biblioteket är också vanligt i denna åldersgrupp.

I en undersökning från 1998 om vad ungdomar vill ha på bibliotek framkom det att bibliotekets utåtriktade verksamhet, som författarkvällar, röner minst intresse. I samma undersökning framkom det också att ungdomar anser att utbudet på biblioteket är torftigt jämfört med det som finns i bokhandeln. Ungdomarna kan också uppfatta att det finns en uppfostramentalitet bakom bibliotekets inköp av böcker.

Populärkultur har under en stor del av 1900-talet förkastats ihärdigt och försvaret av den "riktiga kulturen" har varit massivt. Mönster i debatten har varit att det sätts likhetstecken mellan populärkulturen och massmedierna. Varje nytt massmedium har åtföljts av en moralisk panik eller mediepanik. Medieforskaren Kristen Drotner säger att mediepanikernas förlopp är förutsägbara. Det som förenar dem är en stark tro på upplysning och förnuft, men argumenten mot det ena eller det andra är starkt känslomässiga. Likheterna mellan de olika mediepanikerna kan sammanfattas i olika antaganden. Ett antagande är att det finns ett starkt orsakssamband mellan när en individ exponeras för ett visst medieinnehåll och hur individen sedan handlar. Om det visas våld på TV leder det direkt till våld i verkligheten. Ett annat är att ungdomar är extremt mottagliga för lockelsen från populärkulturen och måste skyddas och vägledas. En av de tidigaste mediepanikerna var uppkomsten av en massmarknad för litteratur. Det ansågs som vanebildande att läsa romaner och ungdomar var en av grupperna som skulle skyddas från den nya faran. Bibliotekets förhållande till populärkulturen har historiskt varit att inte köpa in det som uppfattas som alltför populärt.

3. Teori

I det följande avsnittet kommer jag att behandla de teorier som jag har utgått ifrån och som kommer att användas vid min analys av det empiriska materialet.

Mats Lieberg, som är docent vid institutionen för byggnadsfunktionslära vid Lunds universitet, har skrivit en avhandling om frizoner. Den beskriver hur ungdomar betraktar och använder sitt bostadsområde och sin stad samt på vilka platser i den offentliga miljön de vistas. Eftersom ungdomar har behov av frizoner, d.v.s. platser där de får vara för sig själva, finner jag det intressant att närmare fördjupa mig i hur Lieberg har belyst denna problematik. För att åskådliggöra ungdomars smak i relation till andra grupper i samhället har jag valt Bourdieus teorier om olika former av kapital, där mitt fokus ligger på det symboliska kapitalet. Jag har använt mig av Donald Broady och Jan Carles uttolkningar av Bourdieus teorier.

Att jag valt att gå utanför biblioteks- och informationsvetenskapen beror på att jag fann Liebergs teorier om frizoner för ungdomar mycket relevant för min undersökning. Han har studerat ungdomar i offentlig miljö och det anknyter väl till ämnet för min undersökning. Valet av Bourdieu beror på hans teorier om smakens distinktion och att ungdomar vill särskilja sig från vuxenvärlden.

3.1 Symboliskt kapital

Pierre Bourdieu (1930-2002) var en fransk sociolog, som bland annat studerade sociala grupper och dess smak. Centrala begrepp i hans sociologi är olika former av kapital: kulturellt, socialt, symboliskt och ekonomiskt. Kulturellt kapital är de tillgångar som, via en lyckosam bana genom skola och högre utbildning, kan ge tillträde till höga positioner. Indikatorn som mäter dessa tillgångar är utbildningsnivå.⁷⁷ Socialt kapital är det som en människa har tack vare sina förmånliga sociala kontakter. Symboliskt kapital är de symboler och attribut, som man behöver behärska och känna till för att ständigt kunna uttrycka sin tillhörighet och konkurrensförmåga. Tillgången till pengar är det som Bourdieu kallar för ekonomiskt kapital.⁷⁸

Jag har i min uppsats använt delar av Bourdieus teorier för att diskutera ungdomars speciella smak. Ungdomar använder symboler för att visa vem han eller hon är och: ”... av kollektivets medlemmar för att göra gruppens gränser i förhållande till omvärlden tydligare.”⁷⁹ Ungdomar som tillhör medelklassen och som önskar tillhöra överklassen, kanske går på operan för att göra anspråk på att tillhöra överklassen, men det kan också vara för att skapa tydlig skillnad till ungdomar ur arbetarklassen. Operan blir symboliskt kapital: ”... både för vilken klass man tillhör och vilken man inte vill tillhöra.”⁸⁰

Distinktion har på franska två olika betydelser. Ordet betyder att upptäcka eller göra en skillnad, som när man till exempel talar om en distinktion mellan två begrepp. I den andra betydelsen har ordet distinkt betydelsen, att skilja ut sig från andra på ett bestämt sätt. Bourdieu använder begreppet i båda betydelserna, där distinktionen skall förstås

⁷⁷ Broady, Donald 1989. *Kapital, habitus och fält. Några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*, s. 15.

⁷⁸ Carle, Jan 1995. *Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion*, s. 408.

⁷⁹ Lalander & Johansson 2002. s.30.

⁸⁰ Ibid., s. 35.

som att göra en distinkt skillnad i det sociala livet. I förhållande till den enskilde visar distinktionen att den relaterar till det sociala livet. För Bourdieu kan distinktionen praktiseras på många olika nivåer i förhållande till hur vi t.ex. äter, använder finkultur och klär oss. Den distinkta skillnaden i det sociala livet handlar således i hög grad om det vi i olika sammanhang benämner smak, stil eller estetik. I detta sammanhang menar Bourdieu att innebörden är att det inte finns objektiva kriterier för vad som är god smak, men att den goda smaken både definierar och används som en avgränsning av den del av befolkningen, som har högst kulturellt kapital. Distinktioner är härmed en symbolisk markör, som visar var man hör hemma i det sociala rummet.⁸¹

En symbol innebär ett tecken som betyder något utöver sig själv. Då någonting är symboliskt betyder det, att det har en andra betydelse. En uppsträckt hand till exempel betyder inte bara "en uppsträckt hand" utan kan också vara en hälsning eller ett sätt att säga "stopp, nu räcker det". En symbol är endast en symbol genom att den tolkas och tillskrivs betydelser.⁸²

Gruppens medlemmar söker genom symboler tydliggöra gruppens egen identitet. Man menar med gruppens identitet en bild av vad gruppen anser sig vara eller gruppmedlemmarnas föreställningar om den grupp som de tillhör. Det skiljer sig åt vilka symboler man använder mellan olika grupper, men symbolerna måste uttrycka något om vad gruppen är. "Symbolerna blir på detta sätt något de flesta gruppmedlemmarna är bärare av och som för gruppens medlemmar fungerar som en påminnelse om de sociala band som finns mellan gruppens medlemmar."⁸³

Man kan i en del grupper tydligt se vad den gruppen har för symboler. Det egna lagets färger symboliseras bland fotbollssupportrar i form av halsdukar och är en tydlig symbolik vilken är lättolkad och som det inte råder något tvivel om. Det kan i andra grupper vara svårare att upptäcka symbolerna. Symbolerna kan bestå av sofistikerade koder, som ett sätt att prata på, att hälsa på som gör det svårt att tolka för dem som är utanför gruppen.⁸⁴

3.2 Frizoner

Frizoner kan, enligt Lieberg, vara offentliga platser där ungdomar kan bestämma själva. En frizon kan dels definieras som en fysisk/rumslig dimension och dels som en social dimension.⁸⁵ Lieberg säger att det finns krav för att det skall kunna vara en frizon. I det ingår bland annat att det inte skall finnas någon form av vuxenkontroll inom frizonen. Det skall också finnas möjligheter att experimentera och utprova aktiviteter och händelser, som inte är förhandstolkade.⁸⁶ Normzon är platser där ungdomar får ha egna aktiviteter, men på de vuxnas villkor. Ett ungdomsrum på biblioteket skulle kunna vara både frizon och normzon, beroende på hur verksamheten är utformad.

I våra moderna bostadsområden finns det få platser som är anpassade efter ungdomars behov av frizoner och platser där de ostört kan umgås med sina vänner. För att råda bot

⁸¹ Jochumsen, Henrik och Rasmussen Hvenegaard, Casper 2000. *Gør biblioteket en forskel?*, s. 59.

⁸² Lalander & Johansson 2002, s. 29.

⁸³ Ibid., s. 30.

⁸⁴ Ibid., s. 30.

⁸⁵ Ibid., s. 123.

⁸⁶ Ibid., s. 236.

på detta, drar sig ungdomarna in mot centrum. Ungdomars sökande efter frizoner skapar myten om ”den farliga gatan”. I själva verket använder ungdomarna stadens offentliga rum för att söka gemenskap och forma sin identitet bland annat. Deras sökande till det offentliga rummet möter dock hinder. De förvägras på grund av sin ålder tillträde till delar av det. Det är i sådana lägen, som ungdomar tar det offentliga rummet i besittning, som Lieberg uttrycker det, vilket ofta leder till problem och konfrontationer med andra grupper som vistas där.⁸⁷ För att ta ett konkret exempel. De äldre som besöker biblioteket kan tycka att ungdomarna som är på biblioteket väsnas för mycket och tar för mycket plats. De kan också känna sig hotade av ungdomarna. Ett ungdomsrum skulle i detta sammanhang kunna vara den frizon som ungdomar efterfrågar. Samtidigt så är den institutionaliserad i form av att den är placerad i ett bibliotek.

Englund och Ericson argumenterar i boken *Tonåring i välfärden – Unga människors föräldrar, hem och fritid i brytningstid* för lokaler för ungdomar med vuxna handledare som enda stöd och där de själva kan få prova på olika verksamheter. De säger att det skall finnas ställen där ungdomar skall ha rätt att experimentera och ”prova sina vingar” utan att bli dömda för det i efterhand.⁸⁸

För att ungdomar skall kunna träffas och kunna utveckla nära relationer till sina vänner måste de ha en plats att vara på.⁸⁹ Ungdomar har ingen självklar rätt till olika lokaler i anslutning till bostaden till exempel. De blir därför ofta hänvisade till offentliga platser när de vill vara för sig själva.⁹⁰ Ungdomar vill ofta göra offentliga platser till frizoner medan vuxna gärna vill förhindra detta genom att förvandla dessa platser till normzoner. Ungdomar uttrycker ofta krav på frizoner för att de skall ha någonstans att vara, trots att vuxna arrangerar verksamheter för ungdomar, som dock inte upplevs som frizoner av ungdomarna. Vuxna motiverar till exempel anläggandet av fotbollsplaner med att: ”... ungdomarna får något att göra så att de inte hänger på gatorna.”⁹¹

3.3 Offentliga rum

Stadens offentlighet kan som nämnts ovan ses ur två olika utgångspunkter. Ur en fysisk/rumslig utgångspunkt (offentliga platser och anläggningar) och ur en social utgångspunkt (det sociala livet på de platserna).⁹² Det som kännetecknar offentliga platser är att de är tillgängliga för alla vid alla tidpunkter. Platserna kan utnyttjas oavsett vilken bakgrund, samhällsposition, åsikt eller klädsel man har.⁹³ Offentliga platser kan vara gator, torg eller parker. Däremot när det gäller offentliga lokaler såsom teatrar, kaféer, varuhus och nöjesarenor så begränsas tillgängligheten. Det finns en rad restriktioner kopplade till dessa som gör att platserna inte alltid uppfattas som offentliga.⁹⁴ Ett varuhus kan ha begränsade öppettider under kvällar och helger. En plats kan också vara tillgänglig endast för speciella kategorier av människor, till exempel genom att man måste ha en viss ålder för att komma in. Lieberg säger att många offentliga lokaler inte är tillgängliga för personer som har en viss ålder. Detta innebär

⁸⁷ Lieberg 1992, s. 229.

⁸⁸ Englund & Ericson 1996, s. 62.

⁸⁹ Lieberg 1992, s. 56.

⁹⁰ Ibid., s. 255.

⁹¹ Ibid., s. 123.

⁹² Ibid., s. 99.

⁹³ Ibid., s. 100.

⁹⁴ Ibid., s. 100.

att ungdomar utestängs från en stor del av det nöjesliv, som sker i offentliga lokaler kvällstid.⁹⁵

Tillgängligheten kan också vara begränsad på grund av speciella villkor (slipstväng) eller att man har betalt inträde (biljett till simhallen). Ekonomiska omständigheter är den faktor som utestänger ungdomarna som grupp enligt Lieberg.⁹⁶ Slutligen kan tillgängligheten till en plats begränsas på grund av dess läge. Ett köpcentrum som ligger långt utanför staden och där det enda sättet att ta sig dit är med bil, kan hindra ungdomar och alla andra som saknar bil att ta sig dit.⁹⁷

För att man skall uppfatta en plats som offentlig räcker det inte med att den är tillgänglig, öppen och gemensam för alla vid alla tidpunkter. Platsen måste också användas på ett sådant sätt att de känner sig välkomna. Boende på en gata kanske använder den på ett sätt, som gör att den inte känns öppen och tillgänglig för de som besöker gatan tillfälligt. En offentlig plats kan på det här sättet tillfälligt ”privatiseras” genom det sätt som den används/tas i anspråk. Detta är vad som sker när ungdomar tillfälligt ”övertar” delar av ett torg, bibliotek eller en park, beroende på att de inte har någon annanstans att vara. Det kan resultera i att andra tillfälliga besökare känner sig besvärade och undviker platsen ifråga.⁹⁸

3.4 Territorialitet

Uttrycket territorialitet handlar om förmågan och viljan att kontrollera ett område. I detta sammanhang syftar det på ungdomars intresse av att upprätta egna territorier. Lieberg som refererar till en artikel skriven av Lyman och Scott (1967), skriver att territorier kan avgränsas i tid och rum och kan kategoriseras efter olika s.k. frihetsgrader. Att markera sin särart och identitet förutsätter att det finns någon form av territorium eller avgränsat område som går att kontrollera. Vad betyder de rumsliga aspekterna och hur markerar ungdomar sin särart i sammanhanget? Med dessa frågor som utgångspunkt, diskuterar Lyman och Scott olika typer av territorier, som ordnas hierarkiskt efter grad av frihet/kontroll. Lyman och Scott skiljer mellan offentliga territorier, stamställeterritorier, interaktionsterritorier och privata territorier. Det jag kommer ta upp är offentliga territorier och stamställeterritorier, eftersom de har mest relevans för min uppsats.

Juridiskt sett är offentliga platser områden eller platser som är avsedda för alla och som vem som helst har tillträde till. Detta innebär dock inte att man har full handlingsfrihet där. Tillgänglighet och handlingsfrihet begränsas av normer, allmänna föreställningar och förväntningar ”om ’vem’ som normalt utnyttjar territoriet och ’vad’ man ’får’ göra där.”⁹⁹ Exempel på offentliga territorier är gator, torg, parker, men även caféer och järnvägsstationer. Offentliga platser, områden, som en eller flera personer har gjort till sitt område kallas för stamställeterritorier. Dessa kännetecknas av att de som vistas där upplever kontinuitet och närhet till varandra och att de har mer eller mindre tillgång till platsen. Tillträdet till området sker genom att de på olika sätt i form av språk, handlingsmönster kontrollerar området. För utomstående kan gränsen mellan offentliga

⁹⁵ Ibid., s. 101.

⁹⁶ Ibid., s. 101.

⁹⁷ Ibid., s. 101.

⁹⁸ Ibid., s. 101.

⁹⁹ Ibid., s. 125.

platser och stamställeterritorier vara diffus och ibland bli osynlig. Samma plats kan vara ”stamställe” för någon och ”offentligt område” för andra.

Utveckling av ett stamställeterritorium sker genom ett successivt övertagande av platsen eller ”kolonisering” enligt Lieberg. Exempel på detta kan vara att en allmän gata eller parkeringshus blir fotbollsplan eller skateboardbana för ungdomar. Stamställeterritorier är som offentliga platser sårbara för intrång utifrån. Lieberg hävdar att den typ av territorier han beskrivit ger upphov till olika slags processer, ”intrång” och ”reaktioner på intrång”. Att tränga in på ett redan etablerat territorium kan ha olika syften och ta sig olika uttrycksformer. När en grupp ungdomar regelbundet börjar använda ett visst kafé och använda samma bord som en grupp äldre damer brukade sitta vid, då kränker de deras ”stamställeterritorium”. Man kan också göra intrång i ett territorium genom invasion. Detta inträffar när någon utifrån bryter sig in och övertar territoriet för kortare eller längre perioder. Ett exempel på detta, var när en grupp ungdomar under en period i praktiken invaderade fritidsgården på Norra Fäladen i Lund och ”övertog” verksamheten från dem som tidigare gått dit. Lyman & Scott säger att det finns olika sätt att reagera på och försvara sitt territorium på när det utsätts för denna typ av hot. De talar om ”turf defense”, vilket översätts med ”social barrikadering”. Det går ut på att jaga bort den som försöker ta sig in på territoriet. Man kan förstärka territoriets gränser genom hotande gester, slagsmål och obscena uttryck. Lieberg fann att hos ungdomarna på fritidsgården förekom stundtals denna typ av handlingar, då de ”försvarade” sitt territorium gentemot andra ungdomar.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Ibid., s. 127.

4. Metod

Undersökningen sker genom en empirisk studie. Den genomförs med hjälp av intervjuer med bibliotekarier och ungdomar samt en observation av ett ungdomsrum på ett bibliotek.

4.1 Val av metod

För att få reda på vad biblioteket har för ungdomsverksamhet kommer jag att använda mig av en kvalitativ metod i form av intervjuer och en observation av ungdomsrummet. Jag anser att kvalitativ metod är den metod som bäst kan svara på mina frågeställningar om hur rummet är utformat och vilka möjligheter ungdomarna har att påverka verksamheten. Jag vill också skapa en djupare förståelse för en företeelse, i detta fall ungdomsrum som finns på bibliotek.

Min undersökning har utformats som en fallstudie, där det specifika fallet är ett ungdomsrum. Sharan B Merriam, professor i pedagogik vid universitetet i Georgia, USA, menar att fallstudien är en undersökning av en specifik företeelse, till exempel en händelse, en person, en institution eller en social grupp.¹⁰¹ Genom min fallstudie blir resultatet kontextuellt och situationsberoende. Studien kretsar kring en satsning på ungdomars fritidsaktivitet genom skapandet av ett ungdomsrum på ett bibliotek. Denna satsning har utvecklats med tiden och är numera integrerad i kulturhusets program, eftersom biblioteket och konsthallen är belägna i samma hus. Jag vill genom min studie även försöka tydliggöra bibliotekariers syn på ungdomar och hur ungdomarna påverkas av denna satsning.

En kvalitativ fallstudie skall innehålla så många variabler som möjligt och beskrivning av samspelet mellan dem. Beskrivningen som görs beaktar helheten i situationer och processer och den bygger på många olika informationskällor och återger det som sker på ett verklighetsnära sätt och är noga med den empiriska förankringen.¹⁰² Kvalitativt inriktade fallstudier har fyra grundläggande egenskaper som är utmärkande, enligt Merriam: de är partikularistiska, deskriptiva, heuristiska och induktiva. Partikularistisk metod innebär att metoden utformas med inriktning på en viss händelse, företeelse, situation eller person. I min undersökning innebär detta att jag har studerat en företeelse i form av ett ungdomsrum. Om metoden är deskriptiv innebär det att den inriktas på att ge fylliga beskrivningar inte bara av den företeelse som undersöks, utan även av det sammanhang där företeelsen ingår i. Detta representeras i min undersökning av observationen av ungdomsrummet. Om fallstudien är heuristisk innebär det att den skall förbättra förståelsen för den företeelse som studeras. Detta innebär att det skall göra sådant begripligt som inte framträder i vardagssammanhang och vidga erfarenheterna kring ett område. Jag försöker belysa detta genom att tolka de intervjuer som jag genomfört med mina informanter samt den observation som jag gjort av ungdomsrummet. En fallstudie kan även leda till insikt om hur något blivit som det blivit och påvisa okända faktorer. Utgångspunkten för tolkning och analys i den induktiva fallstudien är den information som framkommit genom fallet, det vill säga

¹⁰¹ Merriam, Sharan B 1994. *Fallstudien som forskningsmetod*, s. 9.

¹⁰² Zetterlund, Angela 2004. Att utvärdera i praktiken, s. 91.

man börjar i det konkreta exemplet. Viktigt är att man genom empirin möjliggör nya upptäckter och förhållanden av den företeelse som studerats.¹⁰³

Fallstudier kan vara passande när man inte eftersträvar den korrekta eller sanna tolkningen av fakta, utan har mera för avsikt att undanröja felaktiga slutsatser och komma fram till den mest övertygande tolkningen. Man kan säga att syftet är att få fram åsikter och synsätt och inte den ”korrekta” tolkningen av fakta.¹⁰⁴ Jag har valt att studera ett speciellt projekt och därigenom ta del av åsikterna från bibliotekarier och ungdomar i en referensgrupp. Avsikten är att få fram synpunkter som kan ge inspiration till liknande projekt.

Risken som finns vid fallstudier är att: ”... fallstudier kan överförenkla och överdriva faktorer i en situation, vilket gör att läsaren drar felaktiga slutsatser om hur det hela egentligen är”¹⁰⁵ Merriam hävdar vidare att läsaren kan förledas att tro att fallstudien redogör för helheten av en situation eller företeelse, när den i själva verket bara utgör en del av situationen. De positiva effekterna av satsning på, i detta fall ungdomsrum, kan överbetonas om alla intervjuade personer är eniga om projektets förträfflighet. Mitt förhållningssätt till detta är att försöka vara kritisk genom att visa på olika problem som kan uppstå med denna typ av verksamhet.

4.2 Urval av informanter

Mitt urval av intervjupersoner baseras på att de genom sitt arbete med ungdomsrummet kan ge mig en god inblick i arbetet kring detta. Denna metod bygger på icke-sannolikhetsurval.¹⁰⁶ Detta innebär att de personer man intervjuar, inte har valts ut genom obundet slumpmässigt urval, utan i stället valts för den position eller kunskap som de besitter. Ett målinriktat urval baseras på att man vill lära sig så mycket som möjligt. I kvalitativa fallstudier arbetar man, enligt Merriam, utifrån målinriktade urvalsprinciper snarare än slumpmässigt urval. Avsikten är inte att återge exakta förhållanden utan målet är att göra urvalet så meningsfullt som möjligt för att kunna visa på det väsentliga i förhållande till det problem man valt att studera.¹⁰⁷

Min förförståelse var sådan att jag visste sedan tidigare att den intervjuade bibliotekarien hade haft hand om ungdomsrummet. Hon hade under både planering och genomförande av rummet haft en central roll och jag tror att hon genom sin nyckelposition skulle kunna ge mig många värdefulla upplysningar till min uppsats.

Jag valde att skicka en första förfrågan via e-post till bibliotekschefen, för att få veta om jag kunde få komma och intervju på biblioteket. Hon tyckte det var en bra idé och rekommenderade mig att ta kontakt med den ansvariga bibliotekarien. Jag ringde då till denna person och bestämde tid och plats för intervju med henne. Samtidigt bestämde jag även tid för intervju med bibliotekschefen. Dessutom fick jag tillstånd att göra en observation av ungdomsrummet.

¹⁰³ Ibid., s. 92.

¹⁰⁴ Merriam 1994, s. 43-44.

¹⁰⁵ Merriam, se Guba & Lincoln 1981, s. 377.

¹⁰⁶ Merriam 1994, s. 61.

¹⁰⁷ Zetterlund 2004, s. 93.

Slutligen så ville jag intervjua ungdomar som varit med i den ursprungliga referensgruppen och som arbetat med ungdomsrummet vid starten. Detta visade sig dock inte vara möjligt. Jag fick däremot kontakt med två ungdomar, som sitter i den nystartade referensgruppen. Mitt urval av ungdomar att intervjua bygger på rekommendation från bibliotekarien. Detta urval är baserat på det som Merriam kallar för: ”... urval baserat på personlig kännedom.”¹⁰⁸ Det vill säga att man väljer individer utifrån rekommendationer från utvalda experter. Till exempel kan en rektor på en skola välja ut elever efter forskarens kravlista. När jag frågade vilka i referensgruppen som kunde vara lämpliga att intervjua, valde bibliotekarien ut två ungdomar och gav mig deras e-postadresser.

Avsikten från början var att undersöka vad ungdomar vill ha på bibliotek och jämföra det med bibliotekariens syn på detta. Eftersom detta visade sig vara för omfattande, valde jag att begränsa mig till att studera satsningen på ett speciellt ungdomsrum. Då jag endast har studerat ett ungdomsrum, kan jag inte uttala mig generellt om satsningar på ungdomsverksamhet på bibliotek.

Jag hade också tänkt intervjua ungdomar, som besöker ungdomsrummet, men det visade sig bli problematiskt. Det var svårt att få någon som ville svara på mina frågor. De jag fick kontakt med använde rummet sällan och då endast för att sitta vid datorn eller läsa böcker, vilket gjorde att mina frågor till ungdomarna inte var möjliga att besvara. Detta var ett problem som uppkom de gånger jag besökte biblioteket och därför kunde jag inte genomföra intervjuerna enligt min ursprungliga plan. Mitt empiriska material blev sålunda begränsat och därför har jag senare genomfört en mera omfattande observation av ungdomsrummet samt intervjuat ytterligare två ungdomar, en via e-post och den andra per telefon. Jag fick även nu ungdomarnas e-postadresser via bibliotekarien. Intervjuerna och observationen har gett mig bra underlag för att jag skall kunna besvara mina frågeställningar. Min undersökning är dock något mera inriktad på bibliotekariernas uppfattningar än ungdomarnas.

Urvalet i min undersökning är begränsat, varför jag inte kan dra alltför långtgående slutsatser avseende resultatet. Min förhoppning är dock att i denna undersökning kunna öka förståelsen för att satsningar på ungdomar, genom skapandet av ungdomsrummet, kan ge positiva effekter även för övriga biblioteksbesökare.

Jag valde att intervjua fyra ungdomar 16-18 år, som är med i referensgruppen. Jag valde också att intervjua två bibliotekarier, för att få deras syn på ungdomsverksamhet.

4.3 Genomförande av intervjuerna

Varje intervju startade med att jag gav en presentation av mitt syfte med studien. Längden på intervjuerna skilde sig åt mellan 15 min till en timme och jag använde bandspelare vid de tillfällena. Ingen av informanterna verkade bli störda av att jag hade bandspelare, då samtalen blev avslappande och öppna. Mina första tre intervjuer hade mera karaktär av ett samtal, s. k semistrukturerade samtal, än av stark styrning. Om jag hade styrt intervjun fanns risken att informanten inte kände att det fanns utrymme att uttrycka sina egna upplevelser.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Merriam 1994, s. 63.

¹⁰⁹ Lalander & Johansson 2002, s. 199.

Min intervjumall innehöll frågor som var indelade i olika teman. Jag valde att skicka temarubrikerna så att informanterna kunde få en uppfattning om vad intervjun skulle handla om. Till den av ungdomarna som jag intervjuade skickade jag enbart en allmän beskrivning om vad uppsatsen skulle handla om. Jag var inställd på att jag skulle föra ett samtal och därför ställde jag inte frågorna enligt intervjumall. Det tillkom även frågor under samtalen. På grund av praktiska och tidsmässiga skäl genomförde jag tre intervjuer via e-post där frågorna skickades direkt. Den sista intervjun gjordes per telefon med samma frågor, som hade skickats via e-post.

Intervjuer via e-post är ett nytt sätt att intervjua och jag har inte funnit någon relevant litteratur för att beskriva denna metod. Det som är problem med e-post är att man inte får se ansiktsuttryck och man kan inte heller ställa några följdfrågor. Andra problem som uppstår är också att det kan ta tid för intervjupersonerna att svara, vilket det gjorde i mitt fall. Det positiva är att svaren kan vara välformulerade och informanterna får möjlighet att reflektera över både frågorna och svaren. Jag anser att intervjuerna som gjordes via e-post i min undersökning gav tydliga och omfattande svar på mina frågor.

4.4 Observation av ungdomsrummet

Karin Widerberg, som är professor i sociologi vid universitetet i Oslo, skriver att det är en fördel att göra observation före själva intervjun:

Om man bara är ute efter att få en miljö känsla som bakgrund för intervjun, behöver ju inte ens intervjupersonen vara närvarande. Och ska man inte göra en regelrätt observation, utan bara samla intryck, behöver man i många fall kanske inte ens be om lov. Gör man en observation i den bemärkelsen att man iakttar, noterar och registrerar den grupp, som man senare ska intervjua, så bör man emellertid alltid informera i förväg och få personernas samtycke.¹¹⁰

Jag har gjort en grundlig observation av ungdomsrummet i syfte att studera utbud och inredning för att få en bild av vilka smakriktningar rummet vände sig till. Jag förde anteckningar om vad jag såg i rummet och noterade även vem som besökte rummet och vad personerna gjorde där. Ungdomars smak skiljer sig från de vuxnas och jag ville se om biblioteket hade tagit fasta på det i ungdomsrummet. Eftersom min förförståelse redan från början var att ungdomars smak skiljer sig från vuxnas, så studerade jag rummets utbud och inredning utifrån den aspekten.

4.5 Redovisning och analysförfarande

För att mina informanter skall få vara anonyma och även den stad där jag gjort min empiriska undersökning i, så har jag valt att ge de bibliotekarier och ungdomar jag intervjuat fiktiva namn, samt kallat staden för X-stad. En projektbeskrivning som jag har i min ägo och som jag refererar till används utan att ange källan, för att inte avslöja vilket projekt det gäller.

¹¹⁰ Widerberg, Karin 2001. *Kvalitativ forskning i praktiken*, s. 129.

För att göra intervjuvären överskådliga och för att kunna följa dem kronologiskt har jag valt att tematisera dem enligt följande:

- Skapandet av ungdomsrummet
- Varför ett ungdomsrum?
- Vem vänder sig rummet till?
- Referensgruppen
- Vidareutveckling av verksamheten

Rubrikerna fick dessa benämningar, eftersom det var så jag hade tematiserat intervjufrågorna.

Min analys och diskussion har jag utfört genom att ur resultatet från intervjuerna och från min observation plocka ut de delar som besvarar mina frågeställningar och sedan jämföra och analysera med hjälp av litteraturen. Analysen är indelad i följande teman:

- Bibliotekets motiv för att inreda ett rum för ungdomar
- Utformning av ungdomsverksamhet
- Ungdomars möjlighet att påverka
- Bibliotekariernas syn på ungdomars smak

Mina teorier, Mats Liebergs om frizoner för ungdomar och Pierre Bourdieus teori om smak, har jag använt för att analysera hur skapandet av ett specifikt ungdomsrum har påverkats av de berörda parterna, d.v.s. ungdomar och bibliotekarier.

4.6 Litteratur och litteratursökning

För att söka relevant litteratur har jag använt magisteruppsatsers källförteckningar för att se om det fanns något jag kunde använda. Det har inte uteslutande varit vetenskaplig litteratur, som jag funnit, eftersom många artiklar är skrivna i tidningar som *Biblioteksbladet* och *DIK-forum* av journalister eller bibliotekarier. Jag har använt litteraturen som en bakgrund till mitt ämnesval. Mitt val av litteratur har jag gjort delvis för att jag vill ta del av den debatt som handlar om ungdomar och bibliotek. Litteratursökningar har gjorts främst i databaserna Artikelsök, Högskolan i Borås egen katalog Voyager, Göteborgs universitets bibliotekskatalog GUNDA, Lunds universitets bibliotekskatalog LOVISA och Nordiskt BDI-index. Jag har sökt efter ungdomar och bibliotek och ungdomskultur. Jag fann en del magisteruppsatser som behandlade ämnet, samt annan litteratur som kunde vara relevant för det jag ville undersöka. En rapport fann jag också, som min handledare hade rekommenderat, Stig Elofssons *Vad vill ungdomar ha på bibliotek?* Huvuddelen av artiklarna har jag funnit genom att söka på ungdomar och bibliotek i Nordiskt BDI-index.

4.7 Presentation av mitt undersökningsobjekt

För att genomföra min undersökning har jag valt ett stadsbibliotek i en mellanstor svensk stad som sedan ett antal år tillbaka har ett ungdomsrum. Man fick pengar från Statens Kulturråd för ett tvåårigt projekt för att utveckla metoder för att tillgodose ungdomars behov av information och öka ungdomars eget engagemang. Från början låg ungdomsrummet i samma lokal som fritidsgården och i anslutning till

Arbetsförmedlingens lokal för handläggning av ungdomspraktikplatser. Tanken var att även arbetslösa ungdomar skulle ha möjlighet att praktisera i ungdomsrummet.

Efter en tid ändrades förutsättningarna och ungdomsrummet inlemmades med resten av stadsbiblioteket. Ett problem, som biblioteket hade, var att de inte nådde alla ungdomar när ungdomsrummet låg intill fritidsgården. Samtidigt har man eventuellt genom detta förlorat de ungdomar, som hade föredragit att besöka biblioteket när det låg vid fritidsgården.

5. Redovisning av intervjuer och observation av ungdomsrummet

I detta kapitel skall jag försöka föra ihop och redovisa de uppfattningar och synpunkter jag fick ta del av vid mina intervjuer med bibliotekarier och ungdomar. Jag redovisar här också min observation av ungdomsrummet. Min avsikt är att försöka göra fylliga beskrivningar utifrån mina informanternas utsagor. Mina informanter har varit en bibliotekschef, Ellen, och en bibliotekarie, Alice. De fyra gymnasieeleverna, Ida, Lina, Hampus och Lukas kommer från den nystartade referensgruppen.

För att göra min undersökning mer överskådlig har jag valt att tematisera redovisningen i följande delar:

- Skapandet av ungdomsrummet
- Varför ett ungdomsrum?
- Vem vänder sig rummet till?
- Referensgruppen
- Vidareutveckling av verksamheten.
- Ungdomsrummets inredning
- Utbud och besökare

5.1 Skapandet av ungdomsrummet

Mina informanter, Ellen och Alice, berättar om ungdomsrummets tillkomst. Alice, som var den som var med från början, berättar att biblioteket började fundera på ett ungdomsrum med tanke på att biblioteket är en mötesplats för alla och att ungdomar är en användargrupp, som inte nyttjat biblioteket på sin fritid. Ellen, som inte var med från början, menar att det berodde på att det var kris i kommunen och man ville behålla befintlig personal och man sökte pengar på olika sätt för detta projekt. Båda informanterna berättar att det inte funnits någon ungdomsverksamhet på biblioteket tidigare. Ellen tillägger dock att det funnits ungdomsverksamhet inom biblioteksvärlden sedan 1950-talet, men inte av denna omfattning.

Inspirationen till ungdomsrummet kom från Danmark. ”Jag tror att de var rätt inspirerade ifrån Danmark, danska bibliotek ligger väldigt långt före” (Ellen). Alice berättar att de tittade på ett bibliotek i Odense, där man hade en filial för en typ av ungdomsverksamhet. De hade klassificerat ungdomar till åldrarna 16-22 år och de var med andra ord inte endast tonåringar. Även i Norge, i en filial till Deichmanske biblioteket på Holmlia, hade man gjort i ordning en avdelning för de lite äldre ungdomarna. Alice nämner också att under 1970-talet hade det funnits en del tonårsavdelningar på bibliotek i Sverige.

Genom att placera ungdomsrummet på fritidsgården ville de nå en användargrupp, som inte hittar till biblioteket själva enligt Alice. Det kändes naturligt att lägga det i en miljö, där ungdomarna redan befann sig och det fanns en lokal för ändamålet. Dessutom var det ungdomarna själva som till stor del skötte rummet. Om inte ungdomarna var där, så var rummet stängt.

Ellen anser att flytten av ungdomsrummet till biblioteket senare till viss del berodde på att ungdomsrummet inte var helt lätt att sköta på fritidsgården: ”Det krävs specialkunskaper och så vidare och då så det är inte helt lätt att sköta det.” Ett annat skäl var att rummet skulle vara ett alternativ till fritidsgården, eftersom alla ungdomar inte vill vara i den miljön utan söker något annat.

Alice har en annan version av det hela och det var att förändringar på fritidsgården var skälet till flytten. Bland annat så flyttade Arbetsförmedlingen med administrationen av ungdomspraktikplatser, vilket förändrade förutsättningarna. Tidigare fanns det ungdomar där både dag- och kvällstid vilket inte var fallet nu. När tiden för det 2-åriga projektet var slut, så behövdes Alice inne på stadsbiblioteket och med tanke på de nya förutsättningarna så kändes det naturligt att permanenta verksamheten inom stadsbiblioteket.

5.2 Varför ett ungdomsrum?

Vad innebär det att ha ett ungdomsrum för en speciell användargrupp? Ett av motiven enligt Ellen, var att de tappade 16-24-åringarna som besökare. En del av dem kommer tillbaka, men inte alla och man ville få dem att komma tillbaka och ha positiva minnen av biblioteket. Hon menar att alla ungdomar inte kände sig hemma på vuxenbiblioteket och då har man försökt att skapa det här ungdomsrummet för att det är viktigt att nå alla grupper. Även om hon inte var med från början stöder hon tanken med ett ungdomsrum på biblioteket fullt ut.

Hampus anser att det är bra att det finns ett ungdomsrum, eftersom det känns som att resten av biblioteket mest riktar sig mot vuxna. Lukas menar att ett ungdomsrum borde vara lika självklart på biblioteket som barnavdelningen. Även Lina anser att det är bra att det finns ett ungdomsrum. Enligt Ida är det mycket bra, för då känner sig ungdomarna välkomna och utvalda: ”Jag tror att det behövs i ett bibliotek eftersom ungdomar lätt blir skrämde av ställen som inte brukar förknippas med ungdomar.” Det hon menar är att ungdomar gärna vill göra samma saker som andra ungdomar och då kan ett ungdomsrum hjälpa till en hel del. Om man ser att andra ungdomar är i rummet, vågar man gå dit och behöver inte vara rädd för att få en töntstämpel på sig för att man går till biblioteket.

Ellen har funderat över problem där andra användargrupper utesluts. Hon skulle vilja satsa på de allra äldsta pensionärerna, eftersom de utgör en ganska stor grupp i X-stad. Men de är resurskrävande och p.g.a. olika besparingar så har de inte haft möjlighet att kunna ta hand om dem på ett bra sätt. När jag frågar om de skulle ha ett speciellt rum för pensionärer, svarar hon nej. Det skall endast finnas ett rum för ungdomar och inget annat.

I själva verket är hela biblioteket ett rum för pensionärer i form av utformningen t.ex., enligt Alice. Hon är fullkomligt övertygad om att hela biblioteket passar för ungdomar, men att det är utomordentligt viktigt att ha ett specialinrett rum för denna grupp. Dessutom tillägger hon att det står i kommundirektiven att det skall satsas på ungdomar. Hon tycker också att ungdomar är en misskrediterad grupp i samhället. De skulle behöva få mer utrymme, mycket mer uppmärksamhet och mycket mer pengar.

Ellen har upplevt ungdomar som en problemgrupp med en del stök på biblioteket, något som Alice inte helt instämmer i. Hon menar att det var inte så många ungdomar som

kom dit och de som kom gjorde det för att göra sina skolarbeten, något som ungdomar gör på alla bibliotek i hela Sverige. Alice berättar att i början lockade man nya grupper och de har haft många ungdomar, som har praktiserat alltifrån tre till nio månader i biblioteket. Under tiden på fritidsgården och senare på stadsbiblioteket hade de alltid två ungdomar som praktikanter och det var mycket lärorikt att ha ungdomarna där, för de var ovana biblioteksbesökare. Ungdomarna kom med friska ögon och såg på biblioteket på ett nytt sätt. Biblioteket fick mycket tips och idéer. Hon menar att som bibliotekarie är det lätt att man stelnar i sin yrkesroll och inte ser de fel och brister, som självklart finns på alla bibliotek, och det är bra att man får det påpekat för sig. Dessutom så tog ungdomarna med sina kompisar och det blev ganska många ungdomar under årens lopp.

Ungdomsrummet har legat lite på sparlåga ett tag och Alice vill ta tag i det igen. Tidigare hade hon suttit i ungdomsrummet och intervjuat, något som hon vill återuppta. Hon berättar att hon gjort ett antal frågor i en enkät, som är tänkt att användas på gymnasiet för att undersöka ungdomarnas åsikt om biblioteket. Det man skall tänka på, enligt Alice, är att när man skickar iväg frågor om hur man önskar att biblioteket skall vara, så måste det finnas möjlighet att åtgärda eventuella fel och brister, så det inte bara blir ett konstaterande som hamnar i papperskorgen. Då är det fullständigt meningslöst, enligt Alice. De som svarar på frågorna måste dock ha klart för sig att man kanske inte kan bygga om biblioteket totalt. Hennes förhoppning är att enkäten skall komma ut och att ett stort antal elever skall svara på den.

5.3 Vem vänder sig rummet till?

På min fråga vem som använder rummet idag, svarar Ellen, att rummet används av en del vuxna, men det skall inte vara barn under 16 år där: ”Det kan väl hända att det slinker in någon och så där va, men det är för dom som är lite äldre, det är deras lilla fristad, för barnen har barnavdelningen.”

Enligt Alice så skall rummet vara för unga vuxna: ”... tanken med ungdomsrummet är ju för lust att komma till biblioteket när man är ledig.” Avsikten är att ungdomarna skall komma dit och upptäcka vad som finns och träffa kompisar. Alice delar uppfattningen att även vuxna är i ungdomsrummet, eftersom det är en avslappnad miljö som skiljer sig från resten av biblioteket med bl.a. behaglig belysning och mjuka fåtöljer.

När det gäller om ungdomarna uppehöll sig mest i ungdomsrummet eller använde resten av biblioteket, så menar Ellen att ungdomarna även kan hålla till på barnavdelningen, eftersom tonårsavdelningen finns där. Men de äldre ungdomarna håller mest till i ungdomsrummet. Alice uppfattning är att ungdomarna höll till både i ungdomsrummet och resten av biblioteket.

Hampus, som inte använde rummet numera, berättar att tidigare var han mest i ungdomsrummet när han besökte biblioteket. Ida och Lina använder inte rummet alls utan vistas endast i biblioteket. Lukas däremot vistas mycket i rummet: ”Eftersom jag läser en del Fantasy hamnar jag där när jag letar efter böcker och jag sitter ofta där och läser när jag väntar på bussen eller av någon anledning har en stund över i stan.”

Ellen har inte märkt att ungdomarna använde rummet i studiesyften. Då använder de nog andra rum, trodde hon. Rummet används till att kolla på Internet, läsa en del av tidningarna som finns där, såsom specialtidningar, tidskrifter mest. Alice berättar att

rummets syfte inte är för studier. Det material som finns där handlar inte så mycket om studier. Det finns t.ex. fantasy litteratur, rock- och popnoter. Det mesta som finns i rummet är inte avsett för studier utan för att väcka lusten att läsa och för att man skall kunna informera sig om hur det är att vara ungdom i dag.

Enligt Ellen används inte rummet på ett annat sätt än biblioteket i övrigt av ungdomarna. Hon poängterar att det finns en faktor i sammanhanget och det är biblioteket som mötesplats. Då handlar det inte så mycket om böcker. Många träffas på biblioteket av olika skäl. Det är inte säkert att de som besöker ungdomsrummet alltid använder biblioteket också. Man kan se att utlåningen minskar, medan besöken ökar. Ellen upplever det som att biblioteket utnyttjas mer i dag: ” ... det kan vi se på besökssiffrorna”, men hon tillägger: ” ... vi kan inte säga något om grupperna egentligen och vilka det är som kommer.” De visste att många trogna besökare återkommer. Ett problem är att de inte når alla, men de har en hög besöksfrekvens på biblioteket. På ett år hade de på stadsbiblioteket 285 000 – 290 000 besökare och detta i en kommun med 35 000 invånare. Hon tyckte det var mycket bra, inte ens sportanläggningar kommer upp i de siffrorna. Hon visste dock inte om biblioteket hade lyckats locka till sig nya ”typer” av ungdomar.

5.3.1 Utbudet i ungdomsrummet

Enligt Alice har de i rummet samlat all fantasy litteratur för ungdomar och vuxna, den finns endast där. Det finns Musik-DVD och videofilmer, som t.ex. handlar om att lära sig spela rockmusik. Förutom Fantasy är det vissa andra titlar, som endast finns där och inte i biblioteket i övrigt. Där finns även information om stipendier speciellt för ungdomar.

Alice berättar också att det finns en förslagslåda i ungdomsrummet, men att den inte har använts på länge. Tidigare fick hon många förslag. Detta är något som kanske kan återupptas när referensgruppen fungerar på ett bra sätt. Referensgruppen har ännu inte något direkt inflytande över utbudet och verksamheten i ungdomsrummet, men kommer förhoppningsvis att få det så småningom. Ida och Lina menar att förslagen hittills har kommit från de vuxna, men ungdomarna uppmuntras att ta egna initiativ.

När Hampus använde rummet tittade han mest i tidningar och då främst skateboardtidningar. Hans uppfattning är att utbudet är ganska bra. Han var nöjd med att till och med hitta skateboardtidningar där. Lukas tycker att utbudet är bra, men skulle gärna vilja ha fler böcker på engelska. Han berättar också om det kommande demoteket, som han tycker verkar mycket intressant.

5.3.2 Utestängs vissa från att använda rummet?

Att vissa ungdomar skulle känna sig utestängda från att använda rummet hade inte Ellen upplevt. Alice tyckte dock att det hade förekommit. Hennes uppfattning var att i perioder hade det varit så. Det hade varit ganska många personer med nitade kläder och tuppkam och det hade även varit nazistgrupper där. Hon menar att det går över och det går i perioder och att man inte skall bli förtvivlad om det under ett antal dagar kommer dit en grupp som är där mycket. De försvinner efter ett tag och man skall inte bekymra sig för mycket. Men man skall hålla koll på rummet så att alla vågar gå dit. Det anser hon vara viktigt och ett sätt är att vistas i rummet och tala med ungdomarna. Om det är sådana som är där för att stöka, så lämnar de rummet då.

Hampus menar att det kändes som om ungdomsrummet vände sig till alla och inte stängde ute några speciella ungdomar. Ida tycker att rummet innehöll mycket fantasyprylar: ”... men det kanske såg ut så för att jag bara skrapade lite på ytan.” Lukas tror inte att andra ungdomar kände sig ovälkomna trots inriktningen på Fantasy. Lina uppfattar också att rummet innehöll mycket Fantasy, men hon tror heller inte att någon kände sig avskräckt att besöka rummet på grund av detta. Hon anser att rummet vänder sig till ungdomar i allmänhet.

5.4 Referensgruppen

Från början av projektet med ungdomsrummet bildades en referensgrupp med ett 20-tal ungdomar, som träffades regelbundet och påverkade utformningen av ungdomsrummet och dess verksamhet. Denna ursprungliga grupp är numera upplöst.

Ellen menar att det idag inte finns en referensgrupp uteslutande för ungdomsrummet. Referensgruppen som finns idag arbetar med ungdomskultur i ett större perspektiv och tar även upp frågor om ungdomsrummet. Hon berättar också att det är mest Alice som har hand om det som rör ungdomsrummet, eftersom hon är ute bland ungdomsgrupperna.

Efter flyttningen in på stadsbiblioteket, kände ungdomarna sig inte lika viktiga, som när de var på fritidsgården. Detta berodde bland annat på att biblioteket hölls öppet även om ungdomarna inte var där, vilket inte var fallet på fritidsgården: ”Där stod det och föll med ungdomarna” (Alice). Kom inte ungdomarna, hölls det stängt. På biblioteket tog allting längre tid t.ex. att få fram en ny bok. Det ledde till att det inte var lika intressant att delta längre. Alice menar att det är roligt att vara med i en uppbyggnadsfas, men att en permanent verksamhet är något helt annat och då får man göra på ett annat sätt. Hon berättar att det under våren 2005 har bildats en ny referensgrupp för hela kulturhuset, där hon och sju handplockade ungdomar ingår. Hon sade att de är experter på sin egen ålder och skall hjälpa till att hitta rätt arrangemang till kulturhuset.

Hampus beskriver referensgruppens nuvarande funktion, med att de är åtta stycken och de träffas någon gång i månaden. Eftersom de är nystartade har de inte kommit så långt. Vid de tillfällen då de träffats har de ”brainstormat” olika idéer, varav vissa utvecklas vidare. En planerad debattboxning blev inte av, eftersom de hade sett en sådan i X-stad, och insåg att det inte var någon bra idé. Hampus anser att ungdomar, som i vanliga fall inte har så mycket att säga till om när det gäller större tillställningar, genom referensgruppen kanske kan påverka något.

Ida uppfattar referensgruppens verksamhet på följande sätt: ”Tanken är att ungdomar ska bli involverade i utbudet av kultur i X-stad. Att vi ska få vara med och bestämma vad som ska visas. Vi ska komma med idéer som vi tror skulle uppskattas av andra ungdomar.” Även Lina uppfattar referensgruppens uppgift som att de skall försöka ta reda på vad andra ungdomar tycker vore intressant att arrangera. Lukas förklarar referensgruppens verksamhet, med att vem som helst i gruppen kan lämna förslag på aktiviteter eller inköp. Dessa förslag diskuteras med ansvarig personal från kulturhuset, som avgör om det är ekonomiskt och praktiskt genomförbart. Lina menar att referensgruppen vänder sig till kulturintresserade ungdomar i första hand.

Alice tycker att gruppen är representativ, genom att den har en stor spridning på intressena bland de här personerna. En kille är t.ex. graffitimålare, så de har försökt att sprida olika talanger för att få fram olika intressen. Hampus och även Lukas anser att ungdomarna som är med i referensgruppen är representativa. De kommer inte från samma umgängeskretsar. De känner inte varandra sedan tidigare och därigenom blir det en stor spridning av olika sorters människor. Ida har en intressant synpunkt och det är att inte alla grupper i X-stad är representerade enligt henne. Hon ansåg att det berodde på att de inte ville ha in mer kultur i sina liv: ”Sammanfattat så menar jag att vi representerar de ungdomar som faktiskt kan ta åt sig kultur på ett vettigt sätt.” Lukas och Lina menar också att det naturligtvis är svårt att få med personer från grupper som inte är intresserade.

Att Hampus kom med i referensgruppen, beror till stor del på att han för några år sedan deltog i en konstutställning och på det sättet fick biblioteket kontakt med honom. Anledningen till att Ida kom med, berodde på att en anställd på kulturhuset frågade om hon ville vara med. Hon antar att de andra kom med på samma sätt. Hennes musikintresse kan ha bidragit att hon kom med i gruppen. Lukas, som är litteraturintresserad, har deltagit i skrivarkurser på kulturhuset. Han är också intresserad av att påverka sin omgivning och tackade därför ja när han blev tillfrågad om att vara med i referensgruppen. Lukas antar att urvalet till referensgruppen görs bland olika grupper med anknytning till kulturhuset. Lina blev tillfrågad av Alice om hon ville vara med i referensgruppen, eftersom hon hade deltagit i ett kulturprojekt.

5.5 Vidareutveckling av verksamheten

De har tänkt vidareutveckla verksamheten genom referensgruppen, som jobbar med ungdomskultur på olika sätt, enligt Ellen. Alice är med i en projektgrupp som bildats inom regionen tillsammans med andra län. Där vill man undersöka hur utformningen av barn- och ungdomsbiblioteket skall ske i framtiden. I kommunen kommer det att finnas programpengar, som kan användas till olika projekt, som kan skapa intresse för ungdomsrummet och bibehålla det. Till hösten kommer det ett tatueringprojekt, men även andra aktiviteter, som t.ex. skrivarhelger och Poetry Slam (poesitävling).

Alice anser att de skall ha minst ett arrangemang vår och höst, som vänder sig till den här användargruppen och mycket baserat på vad referensgruppen kommer fram till. De hade tänkt ha debattboxning, men det visade sig inte vara lämpligt så det ströks. De skall ha en Mangaföreläsning och ungdomar kan lära sig teckna Manga tillsammans med en konstpedagog. Det är tänkt främst för den äldre användargruppen 16-25 år, som läser en annan sorts manga än *One Piece* och *Dragonball*. Det finns ett jätteintresse för denna genre berättar Alice. De skall också ha ett tatueringprojekt, som dock inte främst vänder sig till ungdomar utan till alla som är intresserade av tatueringar. Det skall ha ett upplysande syfte genom att också prata om risker med tatueringar, så att man skall veta vad man gör när man tatueringar sig. Samtidigt skall det även visa det lustfyllda med att visa upp tatueringar som människor har, eftersom kroppsutsmyckning är en mycket gammal tradition inom många kulturer.

Hampus hoppas att de skall kunna ordna roliga aktiviteter för ungdomarna i X-stad. Gruppen har olika idéer som ännu inte är konkret utformade. Ida, Lina och även Lukas upplever att deltagandet på mötena varit dåligt. Det har varit problem med att få ut information om när mötena är. Det kan eventuellt också förklaras med att många av

ungdomarna prioriterar sina gymnasiestudier före referensgruppen. Detta har medfört att det varit svårt att utveckla gruppen. Lina framförde önskemål om att gruppen borde vara något större för att den skall kunna fungera bättre.

I dag handlar det om att ungdomsrummet skall fortleva och utvecklas. Tidigare handlade det om att skapa något nytt. Ellens mål är att lansera biblioteket som en mötesplats och där inkluderas även ungdomsrummet. Hon har dock farhågor att de trots detta tyvärr ändå inte når alla ungdomar.

Alice tycker inte att rummet behöver omvärderas. Däremot så är hon helt övertygad om att detta är rätt satsning. Det gäller att vara mycket aktiv och ordna arrangemang hela tiden. Det skall också finnas kontinuitet i arrangemangen. Det går inte att ha något en gång vartannat år, enligt Alice. Man skall helst veta, att då händer det och det på biblioteket. Detta innebär att personalen måste vara engagerad hela tiden och det behövs ganska mycket pengar till olika arrangemang. Under de åren hon har varit engagerad i detta har det saknats pengar: ”Det har varit en stor plåga att jag inte haft några pengar.” Alice var dock nöjd med medieanslaget. Men enligt henne räcker det alltså inte med att ha ett rum med medier, utan det behövs aktiviteter vid sidan om, för det är det som gör att ungdomarna kommer till biblioteket. Det behövs skrivarkurser, föreläsningar och ”happenings” av olika slag.

5.6 Ungdomsrummets inredning

Rummets inredning bestod av en svart skinnsoffa och en svart skinnfåtölj, något sliten. Dessutom fanns fyra trästolar av typen barstolar samt en kontorsstol på hjul. Ett stort antal gulmålade bokhyllor fanns längs väggarna och en bokvagn på hjul. Där fanns också ett runt, svart bord för musik-DVD, ett svart soffbord på hjul och ytterligare ett bord, som var gult. En krukväxt var placerad på fönsterbrädan. I taket fanns ett antal spotlights monterade tillsammans med vanliga taklampor. Rummet innehöll också tre datorer med Internetuppkoppling, dessa fick endast användas av ungdomar över 15 år enligt ett anslag. Väggarna i rummet var målade i en varm röd färg och där hängde ett stort antal olika planscher. Bland dessa kan nämnas Robyn med reklam för hennes senaste skiva, Bob Hansson som skulle uppträda på kulturhuset, Absolute Oriental med reklam för en samlingsskiva. Jag observerade även en plansch på engelska med en karta över världen, som den ser ut i Tolkiens bok *Bilbo*. Au-pair plansch för Culture Care Au Pair, Plugga Utomlands – IM Education och en plansch för Djurens Rätt fanns också där. Ett anslag om vilka regler som gällde i ungdomsrummet samt en anslagstavla hängde på väggen. På anslagstavlan kunde ungdomarna sätta upp annonser och meddelanden. Den var vid tidpunkten för observationen tom. Det fanns även en svart låda av brevlådetyp, där man kunde lägga inköpsförslag.

5.7 Utbud och besökare

Det fanns ett stort utbud av Fantasy på svenska och engelska som upptog fyra bokhyllor samt en bokvagn. Dessa böcker var placerade i bokstavsordning. Några exempel på författare var Terry Brooks, Robert Jordan, Raymond E. Feist och J.R.R Tolkien. Dessutom fanns två pärmar i en av dessa bokhyllor. En röd pärm som innehöll fakta, inordnad i plastmappar, om olika Fantasyförfattare. En grå pärm som bl.a. innehöll artiklar om rollspel. Dessa artiklar var både positiva och negativa till företeelsen.

Fantasytidningar fanns också, som *Fea Livia*, *Strapats*, *Sverok*, *Realms of Fantasy*. De var placerade i en av bokhyllorna och var väl skyltade.

Ett par bokhyllor innehöll en del böcker på engelska, poesi och poetry slam. Det fanns ett ganska stort utbud av böcker av Virginia Andrews, både inbundna och i pocket. Alan Duffs, *Krigarens själ*, och Jan Guillous, *Ondskan*, fanns också i dessa hyllor. Det förekom även berättelser ur verkliga livet som t.ex.: *Pojken som kallades det*, *En blomma i Afrikas öken*, *Den vita massajen*. En hylla innehöll yngre författare som t.ex. Peter Birro, *Utan nåd*, och Frippe Nilsson, *Jag ska bli rektor när jag blir stor*. En annan hylla bestod av böcker med blandat innehåll som t.ex. *Korkade vita män*, *Två nötcreme och en moviebox*, *C++ Programmering*, *Fittstim*, *Vadå vegan*. En svart back med musik-böcker som, *AC/DC*, *Fame – the musical*, *The acoustic Guitar Bible*, var också placerade i dessa hyllor.

En stor bokhylla innehöll mycket Manga som t.ex. *Shonen Jump*, *Manga Mania*. Där fanns också en hel del serietidningar t.ex. *Larson* och *Kapten Stofil*. Även seriealbum som *Arne Anka*, *Ensamma Mamman*, *Döden i hämlarna*, *Det började med fåglar*, *Klas Katt på drift* var placerade där. Böcker både på engelska och svenska av Terry Pratchett, däribland ett signerat exemplar i en glasmonter, fanns också i denna bokhylla.

Aktuella tidskrifter hängde på klädhängare, som var fästade i kedjor i taket. Några exempel på titlar är: *Studentliv*, *Megafon*, *Stallmagasinet*, *QX*, *Rolling Stone*, *Röd Press*, *Galago*, *Etc*, *Realms of Fantasy*. Det fanns också en mindre hyllsektion i denna anordning där en del böcker var placerade som t.ex. *Ego Girl* av Carolina Gynning och *En gyllene bur* av Carmen Bin Ladin.

På det svarta soffbordet låg en bok, *Adam och Eva i paradiset*, samt ett par seriealbum, *Rocky* och *Nemi*. Musik-DVD med t.ex. Shakira, Pet Shop Boys, Alice Cooper, var placerade på ett runt svart bord.

En av bokhyllorna innehöll olika kataloger från researrangörer, utbildningskataloger från t.ex. Kungliga Musikhögskolan, Linköpings universitet, Karlstads universitet samt broschyrer om att studera utomlands.

En annan bokhylla var inriktad på information om studier och arbete utomlands, den innehöll bl.a. tidningsboxar som var märkta enligt följande: *Studentliv*, *Arbeten Utomlands*, *Studier Utomlands*. Där fanns också pärm med tidningen *BRUS*, som ges ut av statliga Ungdomsstyrelsen. Därutöver fanns ett stort antal pärmar med information som t.ex. *Volontär*, *Ungdomsutbyte*, *Praktik AU-pair* med tips och råd om man vill arbeta utomlands som au-pair, broschyrer om att studera utomlands i plastappar, stipendieinformation. Det fanns även böcker om olika stipendier och Gunilla Carstensens *Stipendiehandbok*.

Följande tidningar fanns ordnade i en egen bokhylla: *Sonic*, *Okej*, *Stallmagasinet*, *Rolling Stone*, *Mojo*, *Vagabond*, *Allt om Resor* samt *Veckorevyn*.

Musik-VHS med t.ex. Bob Hund, Def Leppard, Scorpions och instruktionsvideo om hur man lär sig spela gitarr samt musikböcker med t.ex. Phil Collins, Metallica, The Virgin Encyclopedia of Reagge och Kraftwerk var samlade i en musikhylla. Kassettböcker om hur man spelar olika instrument, mest gitarr, fanns också där.

Ett gult bord fanns också med tidningar i ett organiserat kaos såsom *ETC*, *Megafon*, *Stallmagasinet* och *Glöd*.

När jag kom in i rummet var det två killar där. En av dem satt i soffan och förberedde sig för att gå, den andra killen satt kvar och läste Manga och gick efter en stund. En tjej kom in och satte sig vid datorn och chattade på MSN och Lunarstorm och gick sedan efter att ha talat i mobiltelefon. En kille kom in och tittade på utbudet, men tog ingen bok med sig. Två tjejer kom in och kollade utbudet av böcker, den ena av dem tog en bok och de gick iväg. En medelålders kvinna kom in och tog med sig två böcker. En annan kille kom och tittade i en bok en kort stund, men tog ingen bok med sig.

6. Analys och diskussion

Jag har i denna uppsats undersökt vad det kan innebära att avgränsa ett specifikt rum för en användargrupp, i detta fall ungdomar. Intervjuer har genomförts med två bibliotekarierna, Ellen och Alice samt fyra ungdomar, Ida, Lina, Hampus och Lukas. Jag är medveten om att fokus ligger på vad bibliotekarierna anser om verksamheten i ungdomsrummet, eftersom intervjuerna med dessa är mer utförliga. En observation av ungdomsrummet har också gjorts för att kunna analysera hur ungdomars smak tolkas genom inredning och utbud i rummet.

Jag kommer i detta kapitel att analysera mitt empiriska material utifrån teoretiska utgångspunkter och tankegångar från tidigare forskning. Teorierna som min undersökning hänvisar till anser jag är relevanta. Då jag studerat tolkning av ungdomars smak anser jag att Bourdieus teorier om smakens distinktion och symboliskt kapital är lämpliga. Eftersom min undersökning har skett i en offentlig miljö anser jag att Liebergs teori om frizoner är applicerbar.

Med utgångspunkt från mina tre frågeställningar har jag delat in analys och diskussionskapitlet i följande avsnitt:

- Bibliotekets motiv för att inreda ett rum för ungdomar
- Ungdomarnas möjligheter att påverka
- Bibliotekariernas syn på ungdomars smak

6.1 Bibliotekets motiv för att inreda ett rum för ungdomar

Under mitt uppsatsarbete har jag undersökt hur ett bibliotek satsat på ungdomar. Den gemensamma nämnaren är att försöka få så många ungdomar som möjligt att komma till biblioteket. När ungdomsrummet inrättades var motivet i viss mån ekonomiskt, eftersom man fick pengar till ett 2-årigt projekt. Det hade varit stora besparingar och genom detta projekt ville man behålla och engagera personalen i något nytt. En önskan fanns också att skapa något som visade ungdomar på bibliotekets många möjligheter och som skulle uppmuntra dem att besöka biblioteket, genom att ungdomsrummet placerades där efter projekttidens utgång.

Synen på ungdomar präglas av de värderingar som råder i samhället idag, att även ungdomar skall känna sig välkomna på biblioteket. Ellen uttryckte varför man har skapat ett speciellt rum för ungdomar så här: ”... man kanske inte vill ha det här vuxenbiblioteket som vi har, så vi har försökt att skapa det här utrymmet så att man ska kunna finnas på biblioteket, för vi vill verkligen nå alla grupper och vi vill inte tappa dom.” Fenomenet ”bokdroppere”, som innebär att man slutar läsa böcker vid en viss ålder (kap 2.3) är något som biblioteket också vill undvika genom att satsa på det här rummet. Lukas anser att ett ungdomsrum på biblioteket borde vara en självklarhet liksom barnavdelningen är. Lukas fortsätter: ”Att samla den litteratur som troligast intresserar ungdomar på ett och samma ställe tillsammans med sittplatser, datorer och allt annat som kan intressera ungdomar är ett genidrag om man vill intressera ungdomar för litteratur.” Biblioteket i min undersökning har verkligen satsat på att göra ungdomsrummet tilltalande för ungdomarna, detta upplevde jag tydligt under min observation av ungdomsrummet.

Den tidigare negativa synen på ungdomar har ersatts med en mer positiv attityd gentemot ungdomar. Trots detta lever en del av den gamla synen kvar, vilket Åse Hedemarks och Jenny Hedmans magisteruppsats *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidsskrifter* visade. Där framkom att ungdomar uppfattades som en besvärlig grupp på biblioteket, speciellt killar. Tidigare var problemet att ungdomarna inte kom till biblioteket, men när de äntligen kom då betraktas det som ett problem att de är för många. Datorerna ockuperas och används till chat och mail ”medan bibliotekarierna ängsligt suckar om kunskapssökning.”¹¹¹ Ljudnivån är stundtals hög och biblioteket har mera fått karaktären av en fritidsgård. Ungdomar beskrivs i termer som för många, störande och stöjiga, speciellt killar, och detta kopplas samman med Internetsurfande på olämpliga websajter.¹¹² Genom att inrätta ett ungdomsrum kan detta problem eventuellt minskas, om ungdomarna vistas i rummet och förhoppningsvis då inte stör andra besökare på biblioteket. Detta innebär inte att ungdomsrummet inte skulle ha några regler för t.ex. Internetsurfande. Ungdomsrummet i min undersökning har tydliga regler för detta.

Det finns en paradoxal syn på ungdomar, å ena sidan vill man ha ungdomarna på biblioteket, eftersom det skall vara tillgängligt för alla användargrupper. Å andra sidan ser man dem som ett problem, genom att de upplevs som störande och genom sitt beteende kan skrämman bort andra besökare. Denna syn gör att försök att få ungdomar att komma till biblioteket genom olika aktiviteter, antingen blir halvhjärtade om det inte finns någon riktig entusiasm, eller också blir resultatet det motsatta med engagerade bibliotekarier. Det viktigaste skälet till varför ett bibliotek satsar på ett specifikt ungdomsrum är sannolikt för att vara ett alternativ till fritidsgårdar och idrottsföreningar där kanske inte alla känner sig hemma. Det kan vara den grupp som Ohlsson och Swärd kallar för ”föreningslös ungdom” i sin bok *Ungdom som samhällsproblem*, i sin genomgång av ungdomsproblem förr i tiden (kap 2.1.2).

Bibliotekets roll för ungdomar har undersökts av Lena Spejare. I hennes magisteruppsats *Bibliotek för alla?*, framkom två helt olika uppfattningar. Den ena uppfattningen var att biblioteket redan erbjuder det som ungdomar efterfrågar och att det inte skall göras något speciellt för ungdomarna. De får ta del av bibliotekets utbud som alla andra. Den andra uppfattningen var att biblioteket har en annan roll för ungdomar än enbart ett ställe att studera på. Förespråkare för den senare uppfattningen var bibliotekarier som arbetade med ungdomsverksamhet, som till exempel ungdomshörna/ungdomsrum eller skrivande.¹¹³ Båda mina informanter, Ellen och Alice, anser att satsning på ungdomar är av stor betydelse och att ungdomsrummet och dess verksamhet är ytterst viktig. De betonar att ungdomar kanske inte känner sig hemma i biblioteket och därför behövs detta utrymme, där ungdomarna kan få känna att de har en fristad.

Det undersökta biblioteket fick sin inspiration till ungdomsrummet från Danmark, där ungdomsverksamhet är betydligt mera utvecklad än i vårt land. Även i Norge har det satsats på ungdomar, som Holmiaprojektet, under 1980-talet. I Sverige har biblioteken först på 1990-talet satsat på allvar på ungdomsverksamhet, som Medborgarplatsens bibliotek i Stockholm och Ungt bibliotek i Södertälje. Ellen nämnde dock att det har funnits ungdomsverksamhet i Sverige långt tillbaka, ända sedan 1950-talet, men inte

¹¹¹ Hedemark & Hedman 2002, s. 25.

¹¹² Hedemark & Hedman 2002, s. 26.

¹¹³ Spejare 1998, s. 56.

lika omfattande som nu. Ungdomsverksamhet har inte varit en prioriterad satsning på biblioteken tidigare. Ungdomar har ofta fått samsas om utrymmet med barn i en kombinerad barn- och ungdomsavdelning. Mina informanter, Ida, Linda, Hampus och Lukas är samtliga positiva till att det har inrättats ett ungdomsrum. Enligt min uppfattning känner de flesta ungdomar ett behov av att få vara lite för sig själva och inte hela tiden behöva tänka på att vara helt tysta i biblioteket.

6.1.1 Biblioteket som mötesplats

I min undersökning betonas den demokratiska aspekten genom att biblioteket skall vara en mötesplats för alla, även för ungdomar: ”Vi började fundera på ett ungdomsrum med tanke på att biblioteket är en mötesplats för alla och ungdomar har varit en målgrupp, som på sin fritid har saknats ganska mycket på bibliotek” (Alice). Både Ellen och Alice vill se biblioteket som en mötesplats i allmänhet, liksom ungdomsrummet. Ellen menar också att många träffas på biblioteket, men hon är inte säker på att alla använder biblioteket. Det enda som kunde mätas var att utlåningen minskade medan besöken ökade. Min uppfattning är att utvecklingen av Internet och caféverksamhet på biblioteken sannolikt har bidragit till att nya grupper besöker biblioteket, med syfte att inte enbart låna böcker. Dessutom arrangerar många bibliotek olika föreläsningar i vitt skilda ämnen och detta kan även intressera nya grupper.

När ungdomsrummet skapades handlade det om att skapa något helt nytt. Nu handlar det om att nå ut till ungdomar, vilket görs med olika aktiviteter från bibliotekets sida. Samtidigt har biblioteket arrangerat aktiviteter som inte nödvändigtvis vänder sig till ungdomar, t.ex. projektet som handlade om tatueringar: ”Man kan ha happenings som inte vänder sig direkt till ungdomsgrupper heller, som vi hade en dag om veganer” (Alice). Arrangemang som ordnas för ungdomarna och som även kan intressera och påverka andra grupper borde öka förståelsen för olika synsätt.

Om placeringen av ungdomsrummet på biblioteket skall vara ett alternativ till fritidsgården, så kan man fråga sig varför ungdomsrummet från början placerades på fritidsgården. Alice uttryckte det på följande sätt: ”Bland annat var det en målgrupp som inte hittar till biblioteket själva. Det kändes på något sätt naturligt att initialt lägga det i en miljö där dom redan befinner sig och det fanns en lokal, som var lämplig för ändamålet.” Jag har uppfattat att placeringen på fritidsgården mest gjordes av praktiska och ekonomiska skäl, eftersom Alice endast var anställd på halvtid i projektet.

När det gäller användningen av ungdomsrummet är avsikten att det skall vara i fritidssyften, enligt Ellen och Alice. Om ungdomarna kommer för att studera, tror Ellen att de använder andra rum i biblioteket. Materialet som finns i ungdomsrummet överensstämmer med vad Ellen och Alice anser om tanken bakom användningen. Detta var också något som jag uppmärksammade vid min observation, rummet innehöll bl.a. olika tidskrifter, musik-DVD och modern litteratur. Alice menar att: ”... tanken med ungdomsrummet är ju för lust att komma till biblioteket när man är ledig. Att komma hit och upptäcka vad som finns, träffa sina kompisar. Mötesplats även för den som är ung vuxen.” Lukas sitter ofta och läser i ungdomsrummet, eftersom han tycker att det är en trevlig stämning där. Jag fick också en känsla av trivsamhet, när jag gjorde min observation av rummet. Det är en stark betoning på att rummet skall fungera som en mötesplats för ungdomar. Samtidigt vänder sig rummet inte till alla. Avsikten är att rummet skall finnas för de äldre ungdomarna, för som Ellen betonar: ”... det ska inte

vara för barn under 16 år.” Detta medför då att biblioteket medvetet utestänger de ungdomar som går på högstadiet och ännu inte fyllt 16 år. Istället hänvisas dessa till barn- och ungdomsavdelningen.

Många offentliga platser är stängda för ungdomar. Det finns en rad restriktioner, såsom att man måste betala inträde eller ha en viss ålder för att komma in.¹¹⁴ Biblioteket i min undersökning har inga sådana restriktioner, men biblioteksverksamheten omgärdas ändå av en mängd regler för dem som vistas där. Att biblioteket t.ex. har regeln med att ungdomsrummet vänder sig främst till de äldre ungdomarna, gör att de utestänger vissa ungdomar. Rummet är endast tillgängligt för speciella kategorier, i det här fallet måste man ha en viss ålder för att få vistas där (kap 3.3). Konflikter mellan ungdomar skulle kunna uppstå, om yngre ungdomar inte släpps in. Ungdomsrummet bör vara en frizon där ungdomarna kan få vara ifred och sitta och läsa, surfa, chatta, eller bara träffa sina kompisar. Enligt Lieberg kännetecknas en frizon av, att det bland annat inte skall finnas någon form av vuxenkontroll och att det skall finnas möjligheter att experimentera och utprova aktiviteter som inte är förhandstolkade. Ungdomsrummet i min undersökning uppfyller inte de kraven fullt ut, eftersom de vuxna har uppsikt över rummet och utbudet i rummet får också anses vara förhandstolkat. Det begränsade utrymmet i rummet tillåter inte heller några spontana aktiviteter.

Alice anser att biblioteket i övrigt även passar för ungdomar, men att: ”Jag känner mig övertygad om att det är utomordentligt att ha ett avstamp i ett specialinrett rum för dom här unga människorna.” Ett problem som är symptomatiskt för bibliotek är, att det uppfattas som att det bara vänder sig till vuxna och det var också en uppfattning som Hampus hade om biblioteket. Därför tycker han att satsningen på ett ungdomsrum är bra. Ida anser att det är bra att ungdomar känner sig utvalda genom att det finns ett ungdomsrum. Även Lina tycker att ungdomsrummet förefaller fungera eftersom ungdomarna går dit. Alice tycker också att biblioteket är mera anpassat för medelålders- och äldre personer, varför ett specialinrett rum för ungdomar är viktigt. Hennes åsikt stöds av ett lokalt kommundirektiv, som stadgar att man skall satsa på ungdomar, men framförallt av *Bibliotekslagens* §9:

Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.¹¹⁵

Trots dessa goda intentioner hos lagstiftaren är det ändå kulturförvaltningen eller skolledningen i varje kommun, som bestämmer hur detta skall tolkas. Biblioteket i min undersökning förefaller ha en kulturförvaltning som vill satsa på ungdomar, även om ökade anslag alltid är önskvärda.

6.1.2 Utformningen av ungdomsrummet

Ungdomsrummet i min undersökning är utformat så att det skall tilltala ungdomar, som annars ofta kan undvika institutioner som bibliotek, eftersom det finns bestämda regler för hur man skall uppföra sig, till exempel att det skall vara lugnt och tyst. Ungdomsverksamhet kan vara svår att arrangera eftersom ungdomar kanske vill ha det på ett visst sätt. Om biblioteket arrangerar aktiviteter som inte har någon förankring hos

¹¹⁴ Lieberg 1992, s. 100-101.

¹¹⁵ <http://www.notisum.se/mp/sls/lag/19961596.HTM>

ungdomar, så blir det problematiskt om ungdomarna uppfattar det som att biblioteket vill uppfostra dem. Därför bör de som är ansvariga för ungdomsverksamhet på bibliotek, även ha ett genuint intresse för ungdomar för att det skall bli en bra verksamhet.

Alice betonar hur viktigt det är att hela biblioteket genomsyras av engagemang för ungdomar, annars finns risken att det bara blir halvhjärtat: "Det innebär att personalen får vara väldigt engagerad hela tiden och man behöver mycket pengar." Alice poängterar även vikten av att få anslag, eftersom kringarrangemang med olika aktiviteter kostar mycket pengar. Enligt Alice måste man ha arrangemang hela tiden och ha stor kontinuitet i arrangemangen. Om det inte blir kontinuitet, så kommer inte ungdomarna, eftersom de då kan finna andra aktiviteter på andra ställen mycket intressantare. Alice menar att det inte är tillräckligt att ha ett rum med medier, utan man behöver olika aktiviteter som skrivarkurser, föreläsningar och happeningar av olika slag.

Alice upplever inte ungdomarna som stökiga på biblioteket. Hon anser att ungdomar är en misskrediterad grupp i samhället, som skulle behöva få mycket mer uppmärksamhet och mer utrymme. Hon vill verkligen att ungdomarna skall trivas på biblioteket. Att ha ett ungdomsrum på biblioteket är dock inte helt oproblemiskt. Under en period var det gäng, som dominerade rummet och skrämde bort andra från att använda det. De kanske genom "turf defense" (kap 3.4) jagade bort andra från att försöka ta sig in på territoriet. Detta förstärktes eventuellt genom hotande gester och obscena uttryck när de "försvarade" sitt territorium gentemot andra ungdomar. Alice menar dock att detta går i intervall och att man får ha uppsikt så att alla vågar gå in i rummet. Hennes metod är annars att gå in i rummet och sätta sig hos ungdomarna i soffan. Om det är så att ungdomarna bara är där för att störa, så går de därifrån då. Det viktiga är att ingen känner sig mobbad och att alla skall våga gå in i rummet. Detta tolkar jag som att hon vill visa sin makt, vilket i detta sammanhang är en nödvändig markering. Om en grupp ungdomar dominerar ungdomsrummet så "tar de över" eller "privatiserar" området. Detta anknyter till Liebergs diskussion om när en offentlig plats tas över och därmed stänger ute andra från att besöka platsen (kap 3.3). Det finns en risk för att ungdomsrummet kan bli en mötesplats för vissa grupper, som egentligen inte är intresserade av utbudet i rummet. De använder rummet mera som ett uppehållsrum, eftersom det inte finns så många andra platser för ungdomar i den åldern att vistas på.

Ungdomars sökande efter frizoner skapar myten om den "farliga gatan". Offentliga platser vill ungdomar ofta göra till frizoner där de kan råda över sig själva. Dessa frizoner kan fyllas med andra regler och normer än de som erbjuds av de vuxna. Vuxna vill gärna förhindra detta genom att förvandla dessa platser till normzoner som berörs i kap 3.2. Motivet till att upprätta ett ungdomsrum på biblioteket kan vara att ungdomarna får något att göra så att de inte hänger på gatorna.¹¹⁶ Ungdomsverksamheten på biblioteket i min undersökning har utformats för att försöka tillgodose just detta behov av frizon och detta behöver inte nödvändigtvis vara sådant som anknyter till bibliotekets traditionella verksamhet. Ungdomsrummet erbjuder möjligheter till avkoppling, men även till att söka information om t.ex. stipendier, språkresor och arbete som au-pair utomlands. Vid min observation noterade jag att tjejnerna som besökte rummet var mycket målinriktade. De visste exakt vad de sökte och hade uppenbarligen besökt rummet tidigare och var sannolikt inte avskräckta av den stora betoningen på Fantasy.

¹¹⁶ Lieberg 1992, s. 123.

Vid utformningen av ett ungdomsrum får man ta hänsyn till hur ungdomarna uppfattar miljön. I en undersökning från 1988 av Charlotte Hardeborn och Boel Sjöberg *Finns det plats för ungdomar på biblioteket?*, framkom att ungdomarna tyckte att miljön var tråkig och stel och de kände sig inte välkomna på biblioteket. Ungdomarna föreslog en separat ungdomsavdelning med bekväma möbler för att ge en lugn och behaglig atmosfär. De ville även ha ett kafé där man kunde träffa sina vänner och läsa tidningar. Aktiviteter kunde anordnas i kaféet, t.ex. författarkvällar.

I Norge började man under 1980-talet satsa på ungdomsprojekt (kap 2.3). Erfarenheter som drogs efter projektet var att ett eget ungdomsrum har betydelse för ungdomars bruk av biblioteket, både som ett ställe att vara på samt för lån av böcker. Det måste även ha ett utbud som passar ungdomar. Ungdomarna vill inte känna sig övervakade och bibliotekarierna skall vara vänliga.

Enligt dessa båda undersökningar är miljön viktig för ungdomar, en inspirerad och lockande miljö har betydelse för ungdomars bruk av biblioteket. Ungdomsrummet i min undersökning har satsat på miljön genom ett utbud anpassat efter ungdomar samt inredning som skall appellera till ungdomar. Utbudet och inredningen har fått en framträdande plats i utformningen av ungdomsrummet. Rummet har t.ex. inretts med varma färger och möblemanget ger möjlighet för att flera skall kunna sitta och läsa eller prata där. Där finns planscher med information om aktuella artister och evenemang och spännande arrangemang av tidningar på klädhängare. Belysningen är anpassad för att ge en behaglig miljö. Rummet är inramat av bokhyllor med olika medier, inte bara böcker och det ger en ombonad känsla. Lukas framförde dock önskemål om flera bekväma sittplatser: ”... men med tanken på utrymmet är det svårt att se någon praktisk lösning för det.” Om fler sittplatser skall kunna ordnas måste en ganska radikal ommöblering ske i rummet enligt min uppfattning.

6.2 Ungdomarnas möjligheter att påverka

På biblioteket har ungdomar tidigare inte haft så mycket att säga till om. Det har förändrats på senare år. Referensgrupper har startats för att ungdomar skall kunna påverka verksamheten. I min studie har ungdomarna från början varit delaktiga i verksamheten och den förra referensgruppen arbetade konkret med målning och inredning samt inköp av litteratur till ungdomsrummet.

Att i ett ingångsskede placera ett ungdomsrum på fritidsgården, var ett sätt för biblioteket att nå ungdomar som inte går till biblioteket i vanliga fall. Det gav en frihet att utforma ungdomsbiblioteket utan låsningar till hur ett bibliotek måste vara och man behövde inte heller ta hänsyn till redan fasta rutiner.¹¹⁷ Det fanns dock en risk att man inte nådde alla, eftersom alla ungdomar inte besöker fritidsgården. Fördelarna med att placera ungdomsrummet på fritidsgården från början, förefaller dock ha uppvägt nackdelarna.

Referensgruppens sammansättning är helt annorlunda i dag, mot när verksamheten startade. Även inriktningen har förändrats, speciellt efter bibliotekets integrering med kulturhuset. På biblioteket finns en referensgrupp som består av handplockade gymnasieungdomar. Gruppens sammansättning är blandad, en är graffitimålare och en

¹¹⁷ Projektbeskrivning, dokumentet finns i min ägo.

annan kan mycket om konst till exempel. Referensgruppen är ett sätt för biblioteket att involvera ungdomarna i biblioteksverksamheten. Alice menar att ungdomarna i referensgruppen: "... är experter på sin egen ålder så att säga och ska försöka vara oss behjälpliga att hitta rätt arrangemang på biblioteket." Ambitionen att försöka sätta samman en referensgrupp från olika intresseområden är bra, även om det kanske inte alltid är så enkelt.

Hampus, Ida, Lina och Lukas tror att de genom referensgruppen kan få större inflytande över utbudet av aktiviteter som kan intressera ungdomar. De beskrev också hur de i gruppen bollade idéer mellan sig. Vissa idéer antogs och vissa förkastades. Kritik som framkom var att uppslutningen på mötena inte alltid var så god. Ida anser även att inte alla ungdomar i X-stad är representerade. Hon tror att det beror på att de inte vill ha in mer kultur i sina liv. Det man kan fråga sig är om referensgruppen då är representativ, om vissa ungdomar inte alls är representerade? Handplockningen av ungdomar till referensgruppen stänger ute grupper som inte är intresserade av kultur, men som kanske kan bli. Bibliotekarierna som besitter högt kulturellt kapital, enligt Bourdieus definition, väljer på grund av detta ut ungdomar som de uppfattar också har högt kulturellt kapital. På detta sätt riskerar referensgruppen att begränsas till en intellektuell elit. Detta synsätt präglade även urvalet av informanter bland ungdomarna som jag skulle intervjua. Alice valde ut ungdomar, som hon hade haft kontakt med genom att de hade deltagit i någon av bibliotekets aktiviteter. Bibliotekets mål är dock att försöka nå alla ungdomar, även dem som inte är intresserade av kultur. Lukas menar dock att det är svårt att få kontakt med dem som inte är intresserade.

Hampus, Ida och Lina tycker dock att referensgruppen är sammansatt på ett bra sätt totalt sett, eftersom olika intressen och kulturyttringar är representerade. Hampus menar: "Vi kommer från olika umgängeskretsar liksom så att ... vi känner inte varandra sådär så att det blir många ... det är många som känner många liksom." Eftersom gruppens storlek är begränsad till sju ungdomar finns dock, som nämnts tidigare, en risk att inte alla grupper känner sig representerade. Men det kan samtidigt vara svårt att skapa en sådan grupp, eftersom det är många ungdomar som inte väljer biblioteket i första hand.

För att få en uppfattning om vad ungdomarna vill ha för utbud i ungdomsrummet så har Alice en förslagslåda. Detta är något som dock inte fungerar så bra numera enligt Alice:

I ungdomsrummet så har jag en förslagslåda, där man kan lägga förslag, men jag måste säga att den har inte använts på senare tid alls. Tidigare fick jag jättemycket förslag, men det är något som man kan återuppta när man får den här gruppen att fungera på ett bra sätt.

Finns det kanske bättre sätt än en förslagslåda, att få fram ungdomarnas önskemål om hur de vill att utbudet skall vara? Vikten av att ungdomar får möjlighet att påverka och känna delaktighet, är något som framkommer tydligt i intervjuerna med Hampus, Ida, Lukas och Lina. Arrangemangen på biblioteket planeras genom att de först förankras i referensgruppen: "Vi har sagt att vi ska ha minst ett arrangemang vår och höst, som vänder sig till den här målgruppen och mycket baserat på vad den här referensgruppen kommer fram till" (Alice).

I Hollström-Flis magisteruppsats *Referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek – en bra idé?*, framkom att de intervjuade ungdomarna var positiva till idén med

referensgrupper. Det skulle vara ett sätt för ungdomarna att få mer inflytande över verksamheten. Enligt Hollström-Flis skulle fler ungdomar kunna tänka sig att vara med i en referensgrupp och förändra i biblioteket om biblioteket visade intresse för ungdomars behov, intressen och engagemang. En annan aspekt som också framkom och som anknyter till min studie, är att ungdomarna ansåg att referensgruppen skulle vara något så när representativ med olika intressen och bestå av både killar och tjejer.¹¹⁸ Ovanstående undersökning är intressant och belyser på ett tydligt sätt hur biblioteket kan engagera ungdomar i verksamheten.

Det förefaller som om ungdomar tidigare inte har fått tillräcklig uppmärksamhet på bibliotek i Sverige. I artiklar i *Biblioteksbladet*, den ena skriven av Dag Jonasson och den andra av Annina Rabe, har framkommit att biblioteken inte satsat tillräckligt på ungdomar och att biblioteken visade ett ointresse och okunskap om ungdomar.¹¹⁹ Ungdomsavdelningarna var inte anpassade efter ungdomar och hade vare sig böcker eller den musik som ungdomar lyssnar på. Det efterlystes att biblioteken lyssnade mera och lät ungdomarna påverka.¹²⁰

På det aktuella biblioteket i min undersökning har man dock försökt att uppmärksamma ungdomarna och Alice uttryckte följande:

Själv har jag gjort ett antal frågor ... som är tänkt att gå ut till gymnasiet för att fråga om synen på biblioteket överhuvudtaget. Men när man går ut med en sådan fråga så får man fundera ... är det någonting som ... om man då frågar dom vad vill dom att, hur vill dom att biblioteket ska vara så måste det finnas någonstans som där man kan åtgärda så det inte bara blir ett konstaterande och så hamnar det i papperskorgen. Då är det helt meningslöst. Samtidigt måste de som svarar ha klart för sig att man inte kan bygga om hela biblioteket.

Detta är ett sätt att nå även ungdomar som inte är med i referensgruppen och ge dem möjlighet att uttrycka sina önskemål och åsikter. Alice betonar vikten av att kunna ta hand om ungdomarnas synpunkter på ett bra sätt.

Den tidigare referensgruppen bestod av 18-20 ungdomar, varav 18 var killar, vilket Alice tyckte var unikt. Troligen menade hon att det unika var just att så många killar engagerade sig i denna typ av verksamhet. Enligt statistik i Kulturbarometern så förefaller det som om bland annat män läser mindre och besöker biblioteket mer sällan än andra grupper.¹²¹ Jag noterade dock vid min observation att flera besökare i ungdomsrummet var just killar, varav en även satt och läste.

Det som kan vara hämmande för ungdomars möjlighet att påverka ungdomsverksamhet på bibliotek, är att allt tar mycket lång tid t.ex. inköp av böcker: "Alla ska bli informerade, allting tar längre tid" (Alice). Det var sannolikt det som skedde när ungdomsrummet flyttade in på stadsbiblioteket och den referensgrupp som hade haft mycket att säga till om tidigare, inte kände sig lika viktig längre. Biblioteksorganisationen blev ett hinder för ungdomarna. Det resulterade också i att referensgruppen så småningom upplöstes, när intresset från ungdomarna svalnande. Ett problem med den nuvarande referensgruppen är att den förändras snabbt, genom att

¹¹⁸ Ibid., s. 67.

¹¹⁹ Jonasson 2000, s. 25.

¹²⁰ Rabe 1995, s. 41.

¹²¹ Kulturbarometern 2002, s. 50.

ungdomarna ofta flyttar när de har slutat gymnasiet. Lina har en tanke på att gruppen kanske också borde vara något större, eftersom upplutningen på mötena inte alltid är så god. Om fler är engagerade så ökar förutsättningarna för att mötena skall bli mera givande.

Den nuvarande referensgruppen hade en idé om att arrangera debattboxning, som sedan inte blev av, eftersom det inte verkade så bra. De hade lyssnat på en debattboxning och kanske fått uppfattningen att det inte skulle fungera. Men tolkningen av vad Alice sade kan uppfattas som att det var Alice, som hade en uppfattning som stod över deras:

” ... så det har vi backat på ... det har vi strukit ... ska inte ha det ... dom insåg att det är väldigt svårt att få till det så det blir bra.” Det kanske kan uppfattas som att de vuxna i viss mån styr vad som är lämpligt att arrangera och att ungdomarna kanske inte har så stor möjlighet att påverka som de skulle önska. Enligt Lukas kan dock vem som helst i gruppen lämna förslag på aktiviteter eller inköp. Sedan diskuteras förslagen med ansvarig personal från kulturhuset och man avgör om de går att genomföra.

I Domsjö satsade biblioteket på att nå ungdomar, eftersom man hade märkt en nedgång i utlåningen av böcker. Specialinriktningen blev att satsa på musik. Ungdomarna fick delaktighet i verksamheten genom att sköta caféet samt anordna olika temakvällar. Biblioteket satsade även på Fantasy, eftersom de ville nå killar, som var svåra att locka till biblioteket. Ungdomarnas efterfrågan var det som styrde vad som köptes in. Denna typ av verksamhet där ungdomarna får påverka innehållet förefaller vara det som kommer att bestämma inriktningen på bibliotekens ungdomsverksamhet i framtiden.

6.3 Bibliotekariernas syn på ungdomars smak

Vad som är god smak och kvalitet har alltid diskuterats på biblioteken. På senare år har biblioteken köpt in böcker och andra media som tidigare var något som biblioteket inte skulle befatta sig med. Malmö Stadsbibliotek är t.ex. ett av de första biblioteken i Sverige att erbjuda TV-spel till utlåning.

Under min observation såg jag att rummet hade tre datorer, många tidningar som täckte olika ämnesområden och information från de politiska ungdomsförbunden. Information om stipendier, utlandsstudier och arbete som au-pair förekom också. Ett antal olika sorters planscher med information om t.ex. Robyns nya skiva, Absolute Orientals samlingsskiva samt Djurens Rätt fanns på en vägg. Det fanns också anslag om kulturaktiviteter som t.ex. Bob Hanssons besök på Kulturhuset. Möblemanget bestod av en stor svart skinnsoffa, en skinnfåtölj, några stolar och tre bord. Det som hade en framträdande plats i utbudet var den stora satstningen på Fantasy. På en vägg var t.o.m. en karta över världen från Tolkiens bok *Bilbo* uppsatt. Det fanns även en hel del annan modern litteratur, men den kom något i bakgrunden eftersom Fantasy dominerade så mycket. Det undersökta biblioteket har kanske en snäv syn på ungdomars smak. Det kan vara omedvetet eller medvetet från bibliotekets sida att satsa på ”vissa” ungdomar. Uppfattningen att killar har ett stort intresse av att läsa Fantasy förefaller råda, genom att detta bibliotek har satsat specifikt på denna genre.

Målet är att förmå ungdomar, speciellt killar 15-24 år, att läsa mera, eftersom nämnda grupp inte läser särskilt mycket.¹²² Är det kanske så att bibliotekarierna antar att

¹²² Kulturbarometern 2002, s. 52.

ungdomar har en speciell smak och anpassar verksamheten därefter? Det man kan fråga sig är om satsningar på Manga-föreläsning och tatueringssprojekt, som berörs i kapitel 5.5, är det som lockar ungdomar att komma till biblioteket? Att generalisera utifrån alla ungdomars smak kan vara svårt. Deras smak varierar ofta och de är mycket individuella och vill gärna visa var för sig vad de gillar. Ombytlighet är ett annat kännetecken och det de gillade för ett halvår sedan kanske inte gäller längre. Biblioteket kan dock vid inköpen få viss vägledning, genom att ta hänsyn till referensgruppens åsikter.

Stig Elofsson berör i sin undersökning *Vad vill ungdomar ha på bibliotek?*, att ungdomar kan uppfatta att det finns en uppfostramentalitet bakom bibliotekets inköp av böcker. De kan också tycka att utbudet är torftigt jämfört med det som finns i bokhandeln. Det kan också finnas en ambition från biblioteket att ge ungdomarna vad de anser är lämpligt att läsa. Elofsson menar att det inte alls är säkert att det utbudet stämmer överens med vad ungdomarna vill ha. Utbudet av böcker skiljer sig från bibliotek till bibliotek, men det jag noterat de gånger jag besökt olika bibliotek är att ungdomshörnor eller ungdomsrum ofta har en stor tonvikt på serier och Fantasy. Genrer som man hoppas skall intressera många ungdomar. Om biblioteket tidigare haft en uppfostramentalitet i sin inköpspolicy, så förefaller det nu som att man i allt högre grad köper in det utbud som ungdomar efterfrågar och låter dem själva avgöra vad som är lämpligt.

Det sker en social distinktion i samhället som regleras med smak, enligt Bourdieu.¹²³ Ungdomar försöker skilja ut sig från andra för att skapa gemenskap med det de vill tillhöra och markera avstånd från det de ej vill tillhöra, som Bourdieu kallar för distinktion (kap.3.1). Ungdomars egna livsstilar och uttrycksformer har de senaste decennierna blivit tydligare. Det talas om en ungdomskultur som är gemensam för alla ungdomar, vilket dock inte stämmer helt. Bland ungdomarna finns det grupperingar som distanserar sig såsom punkare, synthare och skinheads (kap 2.1.1). När ungdomar väljer att lyssna på musik eller läsa en viss sorts litteratur ”så är det ett uttryck för en smak, som i sin tur är ett uttryck för sociala gruppers olika livsstilar.”¹²⁴ Inom vissa grupper finns symboler som består av sofistikerade koder, som ett sätt att prata på, att hälsa på, som gör det svårt att tolka för dem som är utanför gruppen. Ett ungdomsrum som tar upp olika smakriktningar kan vara ett sätt att överbrygga de eventuella motsättningar som kan finnas mellan olika ungdomsgrupper. Utbudet i min studie visar att man har tagit fasta på just detta att tillhandahålla både böcker och musik för olika smakriktningar. Det finns t.ex. både Fantasy och poesi, rockvideo och instruktionsböcker för gitarrspel. Bland tidskrifterna kan nämnas, *Okey*, *Stallmagasinet*, *ETC*, *Vagabond* och *Veckorevyn*.

Ungdomsrummet i min studie distanserar/skiljer ut sig från resten av biblioteket genom sin inredning och sitt möblemang, men även genom det utbud som finns att tillgå där. Det finns en bekväm soffa att sjunka ner i och behaglig belysning. Detta rum blir till en sorts symbolisk markör eller symboliskt kapital (kap. 3.1), eftersom det skiljer sig från resten av biblioteket, som är traditionellt inrett. Litteraturutbudet har, som jag tidigare nämnt, stor tonvikt på Fantasy. Denna typ av litteratur, förekom inte tidigare på biblioteken, eftersom den uppfattades som ”dålig” litteratur, vilket har berörts i avsnittet om Populärkultur i kapitel 2.5. Biblioteket i min studie har tagit in litteratur som ungdomar efterfrågar eller som de antar att ungdomar efterfrågar. Alice nämnde att en

¹²³ Carle, Jan 1995, s. 397.

¹²⁴ Ibid., s. 397.

och annan titel av övrig litteratur inte finns i resten av biblioteket utan endast i ungdomsrummet.

Ungdomar undviker institutioner som bibliotek just av den anledningen att det är en del av etablissemanget. Motståndet inom ungdomskulturer riktar sig ofta mot etablissemanget.¹²⁵ På biblioteket skall man vara skötsam och tyst. Man skall även läsa ”rätt” sorts litteratur. Detta är något som ungdomar inte uppskattar, för det finns delar i ungdomskulturen som består av motstånd. Biblioteket representerar då vuxenvärlden och den litteratur som finns på biblioteket är den som de vuxna anser är ”bra” litteratur. Persson skriver i *Populärkulturen och Skolan* om de tidiga mediepanikerna. Det som förenar dem är en stark tro på upplysning och förnuft, men argumenten mot det ena eller det andra är starkt känslomässiga. Populärkultur uppfattas som något fult och ungdomar uppfattas som offer som måste skyddas och vägledas (kap 2.5). Biblioteket har stått som en garant för att skydda ungdomar från att läsa, det som biblioteket uppfattar som ”dålig” litteratur. Spejare berör i sin magisteruppsats *Bibliotek för alla?*, den debatt som rasade under 1980-talet om skräplitteratur och att på biblioteken fanns den ”rätta” litteraturen.¹²⁶

Det bibliotek som jag har undersökt, har tvärtom i stället i viss mån anammat populärkulturen och köpt in de böcker som ungdomar efterfrågar, utan att göra kvalitetsbedömning. Här finns t.ex. populärlitteratur som *Två Nötcreme och en moviebox* och *Arne Anka*. Satsningen på tatueringarprojekt kan ju också sägas tillhöra populärkultur, men samtidigt har det ett annat mål, som Alice uttrycker det: ”... så har vi ett upplysande syfte.” Bibliotekets roll att uppfostra och utbilda människor är trots allt djupt rotad.

Vad som är god smak går inte att sätta upp några objektiva kriterier för.¹²⁷ Men den goda smaken, enligt Bourdieu (kap 3.1) används ändå som en avgränsning av den del av befolkningen som har högst kulturellt kapital. I min studie får Ellen och Alice anses ha högst kulturellt kapital, genom att de kan styra vad som köps in till ungdomsrummet. Bibliotekets förhållande till populärkulturen har historiskt varit att inte köpa in det som uppfattas som populärt. Dataspel har länge ansetts vara något som biblioteket inte skall köpa in, eftersom det kan vara skadligt för ungdomar att spela. Ungdomar anses lättpåverkade och skall inte uppmuntras genom att biblioteket lånar ut dataspel. I den förra referensgruppen hade de en lång diskussion om biblioteket skulle tillhandahålla dataspel ”Doom”. Alice gallrade bort spelet, trots protester. I det fallet var det bibliotekariens moral och vuxenansvar som avgjorde vad som skulle finnas i ungdomsrummet.¹²⁸ Vuxna tar ofta avstånd från delar av ungdomskulturen och kritiserar ungdomarnas smak avseende, t.ex. utseende, musik och även var i det offentliga rummet som de vistas. Ellen och Alice i min undersökning förefaller inte ta avstånd från ungdomars smak, utan de försöker i stor utsträckning anpassa inköp och aktiviteter efter vad ungdomarna önskar, eller vad de uppfattar att ungdomarna önskar.

Det finns en risk att ungdomsrummet utestänger vissa ungdomar, som inte tilltalas av det utbud som erbjuds. Ida och även Lina upplevde t.ex. att rummet innehöll mycket Fantasy, men eftersom de inte använde rummet alls utan bara resten av biblioteket,

¹²⁵ Lalander & Johansson 2002, s. 37.

¹²⁶ Spejare 1998, s. 51.

¹²⁷ Jochumsen och Rasmussen 2000, s. 59.

¹²⁸ Dokumentet finns i min ägo.

kanske de inte uppfattade det övriga utbudet i rummet. Det man kan fråga sig då är vad det beror på? Den nuvarande utformningen av ungdomsrummet appellerade kanske inte till vad de var intresserade av. Detta är också något som Lukas berör: ”Med tanke på Fantasy och SF-litteraturens placering, kan man givetvis anse att det riktar sig mot ungdomar som är intresserade av den sortens litteratur, men jag tror inte att ungdomar i allmänhet känner sig ovälkomna.” Meningen med rummet är att alla ungdomar skall känna sig välkomna. Om de inte gör det så kan det bero på det som Lieberg benämner territorialitet. Detta begrepp innebär att en grupp gör det till sitt ”stamställeterritorium” för kortare eller längre perioder och därigenom skrämmer bort andra (kap 3.4). Eftersom ungdomsrummet ursprungligen skapades för att uppmuntra framförallt killar att bli delaktiga och då den nu upplösta referensgruppen bestod av en majoritet av killar som var intresserade av Fantasy, så präglar det utbudet och inredningen fortfarande. Det kanske avskräcker en ensam tjej från att besöka rummet om det sitter flera killar där, eller om hon inte är intresserad av Fantasy. Då får hon inte en chans att upptäcka vad rummet har att erbjuda i övrigt. Därför kanske den tidigare berörda ommöbleringen vore en möjlighet för att förändra uppfattningen om att rummet endast innehåller Fantasy.

7. Avslutande reflektioner

Mitt syfte med denna uppsats har varit att skapa en förståelse för vad det kan innebära att avgränsa ett specifikt rum för en speciell användargrupp, i detta fall ungdomar, samt hur ungdomarna kan påverka verksamheten. Jag har även undersökt bibliotekariernas syn på ungdomars smak. Resultatet av min undersökning har blivit något annorlunda än vad som var min ursprungliga avsikt. Eftersom jag inte fick möjlighet att intervjua ungdomarna som besökte ungdomsrummet direkt, har jag heller inte kunnat få någon uppfattning om hur de ser på användningen av rummet. Av referensgruppens medlemmar var inte heller alla intresserade av att svara på mina e-postfrågor. Mitt fokus har av naturliga skäl då blivit bibliotekariernas uppfattningar om verksamheten.

Nedan följer en genomgång av mina slutsatser med utgångspunkt från mina frågeställningar.

Vad motiverar ett bibliotek att avgränsa ett fysiskt utrymme för ungdomar?

Biblioteket i min undersökning fick inspiration till ungdomsrummet från Danmark, där ungdomsverksamhet på bibliotek har funnits sedan länge. Mina informanter betonade att ungdomar kanske inte känner sig hemma i biblioteket och därför har man skapat ungdomsrummet, för att de skall känna att de har en fristad där. Eftersom biblioteket skall vara en mötesplats för alla är det viktigt att även ungdomarna känner sig välkomna där. För att motverka den ibland negativa synen på ungdomar och att de upplevs som störande på biblioteket, så kan skapandet av ett ungdomsrum vara en bra metod. Det som krävs är att det finns bibliotekarier, som tycker att satsningar för ungdomar är viktigt. Tillkomsten av ungdomsrummet i min undersökning bygger mycket på en eldsjäl, vilket kan utgöra en risk för idén med ungdomsverksamhet. Verksamheten bör inte vara beroende av en enda person, utan hela biblioteket bör uppmuntra satsningar på ungdomar. Genom att det finns ett rum för ungdomar så uppmuntras ungdomar, som annars inte besöker biblioteket att komma dit och få möjlighet att upptäcka den stora glädjen och lusten, som är förknippad med tillgången till olika sorters medier.

Ungdomar vill, som tidigare nämnts, ha frizoner utan för mycket inblandning från vuxna. Ungdomsrummet skulle i detta sammanhang kunna fungera som den frizon, där ungdomarna kan få utprova aktiviteter som inte är förhandstolkade. En positiv aspekt av detta kan vara, att det blir naturligt för ungdomarna att bege sig till biblioteket när de vill ha något att göra på fritiden. Jag uppfattar dock inte att ungdomsrummet fungerar som en frizon enligt Liebergs definition av begreppet. Bland annat det begränsade fysiska utrymmet är ett hinder. Ett större rum hade sannolikt gett bättre förutsättningar för olika aktiviteter.

Samtidigt kan man inte bortse från att det kan uppstå problem med ett ungdomsrum. En del ungdomar vill kanske göra det till sitt territorium och därigenom skrämja bort andra från att besöka rummet. Därför är det viktigt att personalen håller uppsikt på rummet, så att alla vågar gå dit. Ungdomsrummet bör inte bli en samlingsplats för grupper som inte är intresserade av utbudet, utan kanske bara vill använda rummet som en träffpunkt för den egna gruppen. Därigenom kanske andra ungdomar känner sig hindrade från att besöka rummet.

I min undersökning har jag kommit fram till att båda mina informanter, Ellen och Alice, vill uppmuntra ungdomar att samlas i biblioteksmiljön. Det skall vara naturligt för ungdomarna att söka sig dit på sin fritid. Min uppfattning är att satsningen på ett ungdomsrum är en bra idé för att försöka få ungdomar att hitta tillbaka till biblioteket, men även som ett försök att konkurrera med andra aktiviteter som lockar ungdomar. Det kan tyckas att det är kostsamt med extra satsningar av detta slag, som ungdomsrummet, men det kan vara väl investerade pengar om ungdomar uppmuntras till att utveckla olika intressen.

Vilka möjligheter har ungdomarna att påverka verksamheten?

Den medvetna satsningen på en referensgrupp med representanter från olika intresseområden gör att ungdomar kommer att kunna påverka aktiviteternas inriktning och även i viss mån ungdomsrummets framtida utformning. Bibliotekets mål är att försöka nå alla ungdomar, även dem som inte är intresserade av kultur. Genom förslagslådan i ungdomsrummet, har också vem som helst utanför referensgruppen möjlighet att lämna förslag på inköp och aktiviteter. Lukas menar dock att det är svårt att få kontakt med dem som inte är intresserade. När det gäller utbudet i ungdomsrummet, så är det en god idé att låta även ungdomar som besöker biblioteket få vara med och bestämma, inte endast referensgruppen. Annars finns en risk att det blir en styrning av utbudet så att en liten minoritet, en intellektuell elit, bestämmer vad som skall finnas i rummet

När det gäller sammansättningen av referensgruppen så tror jag det är av vikt, att försöka få en referensgrupp som är så representativ som möjligt. Biblioteket har försökt uppnå detta genom att handplocka ungdomar, som har olika intressen och som kommer från olika umgängeskretsar i X-stad. Eftersom medlemmarna i referensgruppen är utvalda av personer med högt kulturellt kapital, finns dock risken att gruppen inte blir så representativ som vore önskvärt. Om man vill ha en referensgrupp som skall vara representativ, måste man även inkludera grupper som inte besöker biblioteket så ofta. Detta är naturligtvis inte enkelt, eftersom det är svårt att nå dem som inte är intresserade. Problemet, som referensgruppen hade med dålig uppslutning på mötena, är ett faktum som kan äventyra hela verksamheten och stoppa den positiva utvecklingen med ungdomars möjligheter att påverka.

Bibliotekarierna i min undersökning har en positiv grundinställning till ungdomar på biblioteket. Den positiva inställningen märks inte minst genom satsningen på ungdomsrummet och referensgruppen. Bibliotekets satsning på referensgruppen visar att de lyssnar på ungdomarna och förhoppningen är, att ungdomarna kommer att få större möjlighet att påverka aktiviteter som biblioteket arrangerar i framtiden. Alice kontakter med skolorna är också mycket viktig i detta sammanhang och hennes enkätundersökning kan få stor betydelse för den framtida utformningen av verksamhet för ungdomar på biblioteket.

Hur tolkas ungdomars smak i ungdomsrummet?

Ungdomsrummet kan betraktas som en symbolisk markör,¹²⁹ eftersom inredning och utbud skiljer sig från det övriga biblioteket. Färgvalet, möblemanget och utbudet är det

¹²⁹ Lalander & Johansson 2002, s. 35.

som är särskiljande. Bibliotekets uppfattning att ungdomar har en speciell smak visade sig tydligt i rummets inredning och utbud. Finns det kanske förutfattade meningar om ungdomars smak? Då ungdomars smak är individuell och dessutom ändrar sig ofta, är det viktigt att bibliotekarien är uppdaterad kring detta. Det förefaller som om Alice är intresserad av och insatt i ungdomarnas smak, eftersom hon träffar många ungdomar bl.a. genom referensgruppen.

Satsningen på Fantasy är en medveten satsning för att locka killar till biblioteket, eftersom bibliotekets uppfattning är att majoriteten av killarna läser detta. Risken finns att andra känner sig utestängda, om de vid första besöket endast uppfattar hyllorna med Fantasy. Det är lätt att förbise det andra utbudet, som innehåller en mängd olika inriktningar både böcker, tidskrifter och musik-DVD. Genom att släppa in denna typ av populärkultur, så når man ut på ett annat sätt och motsvarar bättre bibliotekets mål om att det skall vara tillgängligt för alla. En nackdel är att det finns risk för att vissa ungdomsgrupper dominerar rummet och därmed skrämmer bort andra besökare. Genom att utbudet i ungdomsrummet tar upp olika smakriktningar kan förhoppningsvis eventuella motsättningar mellan ungdomsgrupper överbryggas och förståelsen för olika intressen öka.

Jag ser inga tendenser till en negativ inställning hos bibliotekarierna till dem som inte betar sig som traditionella biblioteksanvändare, i stället framhåller båda att biblioteket skall vara en mötesplats för alla. Det är snarare så att olikheter uppmuntras. Sammansättningen av referensgruppen är ett exempel på detta. Att biblioteket skall vara en mötesplats för alla, anser jag vara självklart och ungdomsrummet kan i detta sammanhang bidra till att ungdomar upptäcker även vad biblioteket i övrigt har att erbjuda. Jag hoppas att denna undersökning har ökat förståelsen för att satsningar på ungdomar, genom skapandet av ungdomsrummet, kan ge positiva effekter även för övriga biblioteksbesökare.

8. Frågor för vidare forskning

Under mitt uppsatsarbete har jag funderat på vissa frågor som skulle kunna vara intressanta för vidare forskning. Det förefaller som om besöken på biblioteket har ökat även om utlåningen har minskat. Har IT-utvecklingen påverkat ungdomars intresse för biblioteket? Finns det skillnader mellan stad och landsbygd?

En annan fråga som har diskuterats i en del magisteruppsatser är om biblioteket behöver göra specifika satsningar på t.ex. ungdomsrum. Hur kan ungdomsverksamheten i så fall integreras med den övriga verksamheten på biblioteket? Hur kan referensgrupper sammansättas så att de blir representativa för så många som möjligt?

Det skulle vara intressant att studera hur biblioteket används som mötesplats ur ett mångkulturellt perspektiv? Hur använder ungdomar, med annan kulturell bakgrund än den svenska, biblioteket?

Bibliotekets utåtriktade verksamhet, utanför det traditionella utbudet som t.ex. författaraftnar, är också ett område som skulle kunna undersökas ur ungdomars perspektiv.

9. Sammanfattning

Min avsikt med denna uppsats har varit att skapa en djupare förståelse för vad det innebär att avgränsa ett specifikt rum för ungdomar samt hur ungdomarna kan påverka verksamheten. Jag har även undersökt bibliotekariernas syn på ungdomars smak. Min undersökning har utförts på ett stadsbibliotek i en mellanstor svensk stad, som har en utvecklad ungdomsverksamhet i form av ett ungdomsrum. Mina frågeställningar har varit:

- Vad motiverar ett bibliotek att avgränsa ett fysiskt utrymme för ungdomar?
- Vilka möjligheter har ungdomarna att påverka verksamheten?
- Hur tolkas ungdomars smak i ungdomsrummet?

För att få svar på detta har jag använt mig av kvalitativa intervjuer, observation av ett ungdomsrum samt inläsning av litteratur. Jag kom i kontakt med två bibliotekarier vid ett stadsbibliotek. Via bibliotekarien fick jag även kontakt med fyra ungdomar, som var med i en referensgrupp knuten till biblioteket. Jag har gjort en empirisk undersökning, som jag sammanfattar i kapitlet Analys och diskussion.

Det som har kommit fram i tidigare forskning redovisas i kapitel två, som är indelat i olika avsnitt. I den första delen beskrivs ungdomsbegreppet, detta begrepp fanns inte i det förindustriella samhället utan uppkom i samband med samhällsutvecklingen. I den andra delen redogörs för ungdomar som problem, där ges en historisk överblick över vad som gjorts för att stävja, det som samhället anser är ungdomsproblem. Den tredje delen behandlar olika undersökningar som gjorts om ungdomar och bibliotek. Tyngdpunkten ligger på vad ungdomar anser om bibliotek. I den fjärde delen om historisk utveckling, redogörs för ungdomsverksamhet på bibliotek ur ett historiskt perspektiv. Dåtidens diskussion är kopplad till den konkreta verksamhet som finns på olika platser i Sverige i dag. Den femte delen redovisar ungdomars medievanor och vad tre olika undersökningar kommit fram till i relationen ungdomar och bibliotek. Dessa handlar främst om ungdomars bruk av biblioteket. Den sjätte och sista delen tar upp populärkultur, hur den har uppfattats historiskt och hur den fortfarande uppfattas. Moralisk panik eller mediepanik är huvudorden i denna debatt.

Teoriavsnittet innefattar de två teorier jag valt för min uppsats, dels Mats Liebergs teorier om frizoner och dels Pierre Bourdieaus teorier om smak. Mitt analys- och diskussionskapitel är tematiserat enligt följande:

- Bibliotekets motiv för att inreda ett rum för ungdomar
- Ungdomarnas möjligheter att påverka
- Bibliotekariernas syn på ungdomars smak

Det som framkom i min undersökning var att biblioteket försökte nå ungdomar genom att utforma ett ungdomsrum. Detta kan bli till en sorts frizon där ungdomar känner att de kan få vara för sig själva utan övervakning. Ett ungdomsrum är dock inte helt problemfritt. Det förekom i perioder att vissa grupper av ungdomar övertog rummet och skrämde bort andra från att använda det. Bibliotekets regel om att rummet främst vänder sig till de äldre ungdomarna kan också vara problematisk. De yngre ungdomarna som känner att de inte passar för barnavdelningen är inte välkomna i rummet. Konflikter kan uppstå med de äldre ungdomarna om de ser att yngre ungdomar är i rummet.

För att ordna aktiviteter för ungdomar finns en nystartad referensgrupp. Ungdomarna som jag intervjuade tyckte att det bra att det fanns en referensgrupp, då de på det sättet kunde vara med och påverka. Att biblioteket har satsat på olika aktiviteter som intresserar ungdomar beror till stor del på uppfattningen att ungdomar har speciell smak och speciella önskemål, vilket också tydligt framkommer i ungdomsrummets utformning.

10. Käll- och litteraturförteckning

Otryckta Källor

Två intervjuer med bibliotekarier den 3 juni 2005.

En intervju med ungdom den 22 juni 2005.

En e-postintervju med ungdom den 10 augusti 2005.

En e-postintervju med ungdom den 20 april 2006.

En telefonintervju med ungdom den 5 maj 2006.

Fältanteckningar från observation den 4 april 2006.

En projektbeskrivning.

Samtliga otryckta källor finns i min ägo.

Tryckta källor

Alverlin, Lotta (1990). *Ungdomar och bibliotek - en avgrund emellan?: En jämförelse mellan det ungdomar önskar sig av biblioteken och det ett bibliotek erbjuder*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Specialarbete i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks och informationsvetenskap, 1990:12).

Bodén, Anna och Emanuelsson, Karin (1997). Ungdomar om bibliotek. *Barn & Kultur*, nr 3, s. 61-63.

Broady, Donald (1989). *Kapital, habitus och fält. Några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*. Stockholm: UHÄ (Arbetsrapport / UHÄ, FoU / Universitets- och högskoleämbetet, Forskning och utveckling för högskolan, 1989:2) Stockholm.

Carle, Jan (1995). Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. Ingår i Månson, Per, red. *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Rabén Prisma. S. 397.

Dahlkvist, Susanne (2003). *Att arbeta för ungdomar på folkbibliotek: Hur visar sig bibliotekariens synsätt och kunskaper?* Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks och informationsvetenskap, 2003:72).

Elofsson, Stig, (2004). *Vad vill ungdomar ha på bibliotek?* Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.

Englund, Kjell & Ericson, Björn (1996). *Tonåring i välfärden : Unga människors föräldrar, hem och fritid i brytningstid*. Borlänge: Björnen.

Forsell-Kraft, Kerstin (red.), Gamstorp, Kerstin & Sandblad, Helena (1968). *Att arbeta i barnbibliotek: tre uppsatser om verksamheten bland barn och tonåringar*. Lund: Bibliotekstjänst.

Hardeborn, Charlotte & Sjöberg, Boel (1989). *Finns det plats för ungdomar på biblioteken? : En dokumentation av BHS' monter vid Bok & Bibliotek' 88*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Specialarbete i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks och informationsvetenskap, 1989:31).

Hedemark, Åse & Hedman, Jenny (2002) *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks och informationsvetenskap, 2002:61).

Hollström Flis, Inger (2001). *Referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek – en bra ide?* Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks och informationsvetenskap, 2001:61).

Jochumsen, Henrik & Rasmussen Hvenegaard, Casper (2000). *Gør biblioteket en forskel?* København : Danmarks Biblioteksforening.

Jonasson, Dag (2000). Folkbiblioteken struntar i ungdomar. *Biblioteksbladet*, nr. 2, s. 25.

Kulturbarometern 2002 (2003). Stockholm: Statens Kulturråd. (Kulturen i siffror, 2003:1).

Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2002). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund. Studentlitteratur.

Lieberg, Mats (1992). *Att ta staden i besittning: om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Lund: Lunds universitet.

Lundmark, Ingrid. *Biblioteken i Örnsköldsvik*.
<http://www.biblioteksforeningen.org/sg/bussfilen/arkiv/ovik.html> [2005-04-19]

Merriam, Sharan B (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

<http://www.notisum.se/mp/sls/lag/19961596.HTM> [2005-10-23].

Ohlsson, Lars B & Swärd, Hans (1994). *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Ottosson, Ann-Louise. *På gränsen – en undersökning av ungdomsverksamhet på Skara stifts- och landsbibliotek*. Borås Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks och informationsvetenskap, 1996:30).

Paulson, Bjarne (1995). Framtiden, kärleken och musiken – ett ungt bibliotek i Södertälje, *Biblioteksbladet*, nr 8, s. 258-259.

Persson, Magnus (red.) (2000). *Populärkulturen och skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Rabe, Annina (1995). Inte ville jag gå där som ett förvuxet småbarn... *Biblioteksbladet*, nr. 2, s. 40-41.

Rydsjö, Kerstin (2001). *Ungdomar och bibliotek: En studie av relationer utifrån ett urval uppsatser*. Ingår i, Mötesplats inför framtiden: Nationell konferens kring teori och praktik inom biblioteks- och informationsområdet 23-25 april 2001.

Sjöström, Anna (2003). Genebiblioteket lockar ungdomarna med musik. *DIK-forum*, nr. 8, s. 17.

Skjaereth, Astrid (1991). *Bok til lyst: ungdom og bibliotek*. Oslo: Statens biblioteks-tilsyn.

Spejare, Lena (1998). *Bibliotek för alla? Om ungdomsverksamhet på bibliotek*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks och informationsvetenskap, 1998:74).

Statens kulturråd (1998). *Mera än bara böcker*. Stockholm: Statens kulturråd.

Steinsaphir, Marianne (2002). Nackas eget Centre Pompidou. *Biblioteksbladet*, nr. 7, s. 8-9.

Widerberg, Karin (2001). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Zetterlund, Angela (2004). Att utvärdera i praktiken:
Borås: Valfrid (Skrifter från Valfrid: 27) Diss: Göteborgs universitet.

1. Inledning:

Presentation av mig och den undersökning jag skall göra.
Berätta om hur jag tänkt mig intervjun.
Fråga om konfidentialitet/anonymitet.

2. Referensgruppen:

Hur fungerar referensgruppen?

Hur bestäms vem som är med i referensgruppen?

Hur kan det komma sig att ni väljer att ha just de teman som ni har,
t.ex. manga, tatueringar, veganism o.s.v.?

Vad har ni för idéer när det gäller att utveckla verksamheten?

Hur kom det sig att du är med i referensgruppen?

Anser du att referensgruppen är representativ för ungdomarna i X-stad?

Vem är det som kommer med inköpsförslag?

Vad är tanken bakom referensgruppen?

Vilket inflytande har referensgruppen över utbud och verksamhet?

3. Användning och utbud:

Vilka är det som använder rummet?

Hur använder du rummet?

Hur ofta är du på biblioteket?

Är du mest på ungdomsrummet eller är du på andra delar av biblioteket också?

När använder du rummet och varför?

Vad anser du om utbudet i ungdomsrummet?

Överensstämmer det med vad du vill ha?

Är det något du saknar?

4. Frizon:

Till vilka tycker du att rummet vänder sig? (Känner du att utbudet och utformningen av rummet vänder sig till en viss grupp ungdomar? Planscher, broschyrer etc.?)

Vad tycker du om att det finns ett ungdomsrum?

1. Inledning:

Presentation av mig och den undersökning jag skall göra.
Berätta om hur jag tänkt mig intervjun.
Fråga om konfidentialitet/anonymitet.

2. Skapandet av ungdomsrummet:

Varför började ni fundera över att ha ett ungdomsrum?
Fanns det någon ungdomsverksamhet innan på stadsbiblioteket?
Var fick ni inspiration till ungdomsrummet ifrån?
Tog ni del av hur andra bibliotek gått tillväga, var det ungdomar som kom med förslag eller kom idén från bibliotekarierna?

Hur kom det sig att ungdomsrummet placerades på fritidsgården?
Var det en speciell grupp av ungdomar ni ville nå?

Varför flyttades ungdomsrummet till biblioteket?
Gjordes det utvärderingar där det kom fram att ungdomsrummet borde placeras någon annanstans?
Vad var det som gjorde att det blev en permanent verksamhet?

3. Varför ett ungdomsrum?:

Tänkte ni någonting på vad det skulle innebära att ha ett rum för just en användargrupp?
Funderade ni över om det kunde bli några problem där andra användargrupper utesluts?
Var ungdomar en problemgrupp på biblioteket, t.ex. med mycket stök?
Vad var det som gjorde att ni speciellt ville satsa på ungdomar?

4. Användning i dag:

Vilka är de som använder rummet i dag?
Är majoriteten av ungdomar på ungdomsrummet eller fortsätter de att använda resten av biblioteket?
Används rummet på annat sätt än biblioteket i övrigt?
Används rummet i fritids- eller studiesyften?
Upplever ni det som att rummet utestänger vissa ungdomar från att använda det?

5. Referensgruppen:

Hur fungerar referensgruppen?
Hur bestäms vem som är med i referensgruppen?
Är den representativ för ungdomarna i X-stad?
Hur får ni reda på vad ni skall ha i ungdomsrummet?
Vad placeras där och vad placeras i resten av biblioteket?
Kommer andra ungdomar med förslag, eller är det främst de i referensgruppen?

6. Uppföljningsfrågor:

Hur har ni tänkt att vidareutveckla verksamheten?

Finns det policydokument, handlingar från kulturnämnden eller liknande som behandlar projektet?

Har ni fått omvärdera något vad gäller ungdomsrummet?

Vad är tanken bakom rummet i dag?

Är det annorlunda än när ni skapade rummet?

Har det fyllt sitt syfte? - Upplever ni det som att fler ungdomar använder biblioteket i dag?

Har ni lyckats locka till er nya ”typer” av ungdomar som inte skulle använt biblioteket tidigare?